

רשימות חוברת י

בס"ד.

פתח דבר

לקראת חג השבועות הננו מוציאים לאור חוברת עשירית מרשימות כ"ק אדמו"ר הכ"מ שרשם לעצמו — הכוללת שלש רשימות בענינים השייכים לפסח ושבועות: (א) חה"ש תרצ"ט, פאריז. (ב) רשימה המתחלת "הוית ישראל לעם ביצי"מ ומ"ת". (ג) פסח תש"א, ניצא.

*

לתועלת הלומדים — בא בתחלת החוברת תוכן הענינים, וניתוספו בשוה"ג ציוני מראי-מקומות והערות-פיענוח שנערכו ע"י המו"ל, ופשוט שכולן בדרך אפשר ועל אחריות המו"ל בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי כ"ק אדמו"ר, כנודע.

*

התודה והברכה ל"ועד אגודת חסידי חב"ד העולמי" שהואילו ונתנו העתקה מרשימות אלה על מנת לזכות בהם את הרבים.

*

ויה"ר שתיכף ומיד ממש יקויים היעוד "הקיצו ורננו שוכני עפר", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

מערכת „אוצר החסידים"

ג' סיון, ה'תשנ"ה

ברוקלין, נ.י.

תוכן הענינים

חה"ש תרצ"ט, פאריז

ביאור דברי הגמרא (ברכות יז, ב) "מרגלא בפומי" דרב .. עוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתי' כו' אלא צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהם ונהנין מזיו השכינה", ובהמשך לזה, "ת"ר גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים יותר מן האנשים, שנאמר כו'", "א"ל רב לר' חייא נשים במאי זכיין וכו'":

תוכן מאמרו של רב — שלאחרי גמר העבודה ד"היום לעשותם", שאז מצוות בטלות [שלכן לא יהי' פרי' ורבי' ומשא ומתן דתומ"צ, וכיון שיתבטל גם ענין הבחירה לכן לא יהי' קנאה וכו'] — יהי' תשלום השכר בעולם הבא, עולם התחי', לנשמות בגופים דוקא, כיון שהעבודה היתה גם ע"י הגוף, אלא שלעת"ל יהי' הגוף בתכלית הזיכוך (שלכן לא יצטרך לאכו"ש) ולא יעלים כלל. והשכר הוא — שיהיו יושבים (כמו הקב"ה), ועטרותיהן בראשיהם — גילוי אור מקיף (אלא ששייך ומאיר גם בפנימי), ונהנין מזיו השכינה — הארה בפנימיות. והכח לזה (שגם הגוף יהנה ויקבל חיות מזיו השכינה) — מביטול הגזירה במתן-תורה, שכבר הי' אז כן ("ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו").

ומוסיף ה"ת"ר" על דברי רב — "גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים יותר מן האנשים שנאמר כו'" — ששכר הגוף (נשים) גדול יותר משכר הנשמה (אנשים), כי לפום צערא אגרא (ומבאר כל פרטי הענינים שבפסוק "נשים שאננות גו" — ב' אופני עבודה ד"נשים" ו"בנות").

ועל זה שואל רב אצל רבי חייא — "נשים במאי זכיין", כיצד נעשה זיכוך הגוף כל כך עד שיהי' עוד למעלה מהנשמה (ומבאר גם הטעם שמאמר הנ"ל הי' מרגלא בפומי' דרב, רב דוקא, ואעפ"כ, לא אמר גם "גדולה הבטחה כו'", והטעם ששאל אודות זיכוך הגוף אצל ר' חייא דוקא).

היות ישראל לעם ביצי"מ ומ"ת

כניסת ישראל לברית (וכן בכל גר) ע"י מילה טבילה וקרבתן. ותוכנם וסדרם: מילה — יציאה מהטומאה, טבילה — כניסה בקדושה, וקרבתן — עלי' והתכללות באו"ס.

ב' שלבים באופן עבודתם של ישראל: בהיותם במדבר — היתה עבודתם בלבוש המחשבה והדיבור בלבד, כי לא היתה להם שייכות לענינים גשמיים, וכל עניניהם (מזון לבוש ובית) ניתנו להם מלמעלה, ובכניסתם לארץ התחילה עיקר העבודה במעשה דוקא (וע"ד החילוק שבין יושבי אוהל ובעלי עסק).

בכניסתם לארץ נצטוו ג' מצות — מינוי מלך, מחית עמלק ובנין ביהמ"ק — כדי לפעול שלא ישקעו בגשמיות וחומריות, ולא יהי' הגשמי מסתיר ונראה לנפרד: מינוי מלך — המשכת הביטול בכל העם; מחית עמלק — שמנגד למילה, העברת הערלה, העברת הסתר הגשמיות על האור האלקי, מיעוט ההתקשרות בענינים הגשמיים, וההתקשרות שלמעלה מטו"ד באלקות; ובנין ביהמ"ק — שבו רואים שהטבע גופא הוא למעלה מן הטבע.

המשך הפעולה בזה בכל אחד ובכל זמן — ע"י עלי' לרגל, שאין זה תלוי בבנין ביהמ"ק, אלא היתה גם במשכן שילה (משא"כ במדבר), לאחרי הכניסה לארץ (וי"ד שנה שכבשו וחלקו).

פסח תש"א, ניצא

פסח מצה ומרור כוללים את כל עניני בני"י (שנעשו לעם ביצי"מ): מצה (לחם) — דברים המוכרחים, פסח (בשר) — דברים הבאים מתוך הרחבה, מרור (ירקות) — הדברים שבינתיים. וכיון שאצל בני"י גם הגשמיות הוא מצד הקדושה, מודגש החילוק בג' ענינים הנ"ל — שפסח (בשר), אין עתה אחר שחרב ביהמ"ק (שלילת עניני הרחבה), מצה (לחם), גם בזמן הזה חיובה מן התורה, ומרור (ירקות), רק מדרבנן.

החילוקים שבין מצה (לחם) למרור (ירקות): (א) בדברים ההכרחיים ישנו אמנם התנאי שלילת ההרגש דכחי ועוצם ידי (התנשאות דחמץ), ושיהי' בלא לב ולב (אין הטעם עיקר), אבל לאידך, אין בזה טעם של מרירות, כיון שמוכרח הדבר לקיום הגוף, משא"כ בדברים שאינם מוכרחים, ירקות, צ"ל רגש המרירות. (ב) חמץ אסור לגמרי, שלילת ההתנשאות (רק בחג השבועות, שהוא בדוגמת לעתיד לבוא, הקריבו שתי הלחם, חמץ), משא"כ שאר ירקות, כי, מתיקות האוכל אפשר שיביא תועלת בקדושה.

ביאור תוכן הענין דספירת העומר בין פסח לשבועות — בירור הגוף ונה"ב, להאיר את הבהמה, מ"ט יום, מ"ט שערי בינה, וזוהי ההכנה לשער הנוץ.

בחג השבועות (המשך וסיום חג הפסח) נרמזים ג' הענינים דפסח מצה ומרור — בג' השמות: זמן מתן תורתנו, חג השבועות ויום הביכורים (ביאור החילוקים ביניהם — בזמן, ובעבודה), כי: "ביכורים" — אינם אלא בזמן הבית (כמו פסח), "זמן מ"ת" — בזמן הבית ובזמן הזה בשוה (כמו מצה), ו"חג השבועות" — שתלוי בספה"ע — בזמן הבית מן התורה, ובזמן הזה רק מדרבנן (כמו מרור).

חה"ש תרצ"ט. פאריז

ברכות (יז) מרגלא בפומי דרב לא כעוה"ז עוה"ב עוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתי"א ולא פו"ר ולא מו"מ ולא קנאה ולא שנאה ולא

(א) עוה"ב אין בו לא אכו"ש כו': יד תשובה ח' ב'. לקו"ת ששת ימים הב' ס"ב². יו"ט שר"ה רנ"ט³. רס"ו יב' יג'⁴. ונגלה צ"ח ב"ד⁵. בסי' פסח⁶.

(1) נעתק לקמן בהערה 20.

(2) נעתק לקמן בהערות 5-24.

(3) ד"ה לכל תכלה (בהמשך יו"ט שר"ה) רנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' צו ואילך). — ושם (ע' קה), לאחר שמבאר ש"לע"ל יהי גילוי בחי' סובב בבחי' ממלא .. אף שיהי' אז ג"כ בחי' ההשתל' ומציאות נבראים פרטיים ממש מבחי' ממלא, עכ"ז יאיר בהם בבחי' גילוי ממש בחי' ההעלם דסובב", ממשיך, ש"זהו ענין מארו"ל העוה"ב אין בו אכילה ושתי' כו', והיינו שלא יהיו אז אכילה ושתי' גשמיות כלל, ועכ"ז יחיו ויתקיימו אז בגופים ממש עם פרטי אבריהם. וכידוע המחלוקת בזה מהרמב"ם והרמב"ן, ונתקבל דעת הרמב"ן שיהיו גופים גשמיים עם כל פרטי האברים כמו עכשיו .. אלא שכ"ז יהי' מהאור האלקי בלי אכילה ושתי'", ומסיים (שם ע' קז), "משום שיהי' גילוי בחי' סובב בממלא, שבחי' עצם החיות דסובב זה יהי' החיות דהנבראים בגילוי".

(4) המשך רס"ו מאמר יב' — ד"ה ויצא יעקב (המשך תרס"ו ע' צד ואילך). ושם (ע' צז): "אנו מוצאים מדרשות חלוקות בענין עוה"ב, דהנה בגמ' ברכות די"ז ע"א אי' עוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתי' כו' אלא צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ובמד"ר ויקרא פי"ג אי' .. אריסטון (סעודת בקר, מ"כ) עתיד הקב"ה לעשות לעבדיו הצדיקים לע"ל כו', והוא סעודת ליתן ושור הבר שיהי' לעתיד כו". ומבאר, שבעוה"ב שכללותו הוא תענוג הפשוט, יהיו ב' מדרי': הבא במורגש, ושעשועים. וממשיך בביאור הענין במאמר יג' — ד"ה וישלח יעקב (ע' קא ואילך), ומסיים (ע' קה): "ועפ"ז יובן המדרשות חלוקו' בענין עוה"ב .. דענין סעודת ליתן ושור הבר .. זהו בחי' תענוג העצמי הבא במורגש .. וזהו העלי' הא' דלעתיד .. אבל מש"א העוה"ב אין בו אכו"ש הר"ע העלי' הב' .. תענוג העצמי הבלתי מורגש .. וזהו שאין בו אכו"ש שאינו בא במורגש כלל".

(5) ד"ה ונגלה כבוד ה' צ"ח פ"בד (סה"מ תרצ"צ ע' ריא ואילך). — ושם: "בעוה"ב יש ב' מדרגות כוללים, הא' הוא עוה"ב שבא אחר עוה"ז .. גן עדן התחתון וגן עדן העליון .. (1) בזה גופא הרי יש מדרגות רבות .. מ"מ הנה כללות כל המדרגות האלו נכללות במדרגא אחת כללית שהוא עוה"ב, ומרגלא בפומי דרב לא כעוה"ז עוה"ב, דעוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתי' וכו' אלא צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה, והיינו שהם נשמות בלא גופים. אמנם כל זה היא מדרגה הא' דעוה"ב, אבל מדרגה הב' דעוה"ב היא עוה"ב דעולם התחי', שהם נשמות מלוברשות בגופים כמו בעוה"ז, רק שיהיו נהנין מזיו השכינה וכו'".

(6) בדרושי חג הפסח שבסידור (עם דא"ח) — שער חג המצות בסופו (רצב, ג"ד). — ושם: "העוה"ב שאין בו לא אכילה ולא שתי' .. אלא יהי' מאכלם .. בבחי' התענוג הרוחני בלבד, כמו ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו .. לעתיד לא יתלבש בחי' אור עונג העליון דעתיקא

תחרות² אלא צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהם ונהנין מזיו השכינה,

צ"ע ביו"ט שר"ה רנ"ט, דלכאורה משמע שם⁷ דעוה"ב אין בו כו' הוא בזמן אחד עם ושם נעשה לפניך כמצות רצונך. וצ"ע מאגה"ק כו', תו"א אוסרי לגפן, בששה"ק תער"ב צג'⁸. בד"ה ונגלה⁹, לכאורה הוא ע"פ שיטת היר"ד¹⁰ דקאי בעולם הנשמות.

(ב) קנאה שנאה תחרות. כך סדרם שמקנאה בא לשנאה (עיין רש"י שבת פט. דבא עד לרציחה¹¹), ומזה לתחרות, מריבה בפו"מ.

בלחם מזון גשמי כלל .. אלא יקבלו אור העונג הזה כמו שהוא למעלה .. שיתענגו בו ע"ד בחי' אכילה כמו בלחם הנק' לחם פנג, אבל יהי' בבחי' אכילה רוחנית בלתי התלבשות במזון גשמי, וכמו יוה"כ דעכשיו שאין בו אכילה ושת' כלל כו"י.

(7) בהמשך הענין שם (ע' קו): "ואחכ"ז יפלא מה שאמרו העוה"ב אין בו אכילה ושת'", הלא גם אז יהיו גופים גשמיים בכל פרטי האברים ובתוכם דמים גשמיים ממש, כאשר מוכח ממה שקרבנות לא יתבטלו לע"ל, וכמ"ש ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו .. וכדוגמת הקרבנות ע"ג המזבח מוכרח להיות ג"כ בכל נפש מישראל .. וא"כ מוכרח מכ"ז שיהי' אז בחי' דמים גשמיים כו"י. — ומזה משמע לכאורה שזה ש"עוה"ב אין בו לא אכילה ולא שת' קאי על אותו זמן שבו נאמר "ושם נעשה לפניך .. כמצות רצונך" (ועל זה כותב רבינו "וצ"ע", וכדלקמן בפנים).

(8) כי, במקומות אלה מבואר שהענין ד"ושם נעשה לפניך .. כמצות רצונך" הוא בימות המשיח (שלפני עולם התחי'), ו"עוה"ב (ש)אין בו לא אכילה ולא שת' הוא בעולם התחי' (שלאח"ז), שאז מצות בטלות. ובפרטיות:

באגה"ק סכ"ו (קמה, סע"א ואילך): "ומ"ש רז"ל דמצות בטילות לע"ל, היינו בתחיית המתים, אבל לימות המשיח קודם תחה"מ אין בטלים", ואדרבה, בימות המשיח יהי' קיום המצוות (כולל גם הקרבת הקרבנות, שמזכיר שם לפני"ז (קמג, א)) באופן נעלה יותר — לא .. לברר בירורין כ"א ליחד יחודים עליונים יותר .. לקיים המצות בכונות עליונות כו"י.

ובתו"א ד"ה אוסרי לגפן (ויחי מו, א ואילך): "ימות המשיח אינו עוה"ב שלאחר התחי', שזהו מתן שכרן של צדיקים, אבל ימות המשיח הוא בבחי' היום לעשותם ולא לקבל שכרן, ועיקר היום לעשותם ותכלית השלימות של המעשה יהי' בימות המשיח .. ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו וכו' כמצות רצונך .. לימות המשיח שיקיים ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר וגו' .. אזי הוא זמן היום לעשותם זמן קיום המצות בשלימות .. כמצות רצונך".

ובהמשך בשעה שהקדימו תער"ב מאמר צג' — ד"ה וישב יעקב העת"ר — פש"פ (המשך תער"ב ח"ב ע' תשפא ואילך): "הגילוי דימוהמ"ש יהי' ג"כ למטה .. ויהי' קיום המצות בגשמי .. ואנו אומרים על זה ושם נעשה לפניך כמצות רצונך, הרי עיקר העלי' דקרבנות יהי' לימוהמ"ש .. עליית הגשמי בהתכללותו באלקות .. אבל (ב)תחה"מ .. לא יהיו עוד עליות .. רק עטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה כו"י".

(9) שנעתק בהערה 5 — שמפרש המאמר "מרגלא בפומי" דרב לא כעוה"ז העוה"ב, דעוה"ב אין בו לא אכילה ולא שת' וכו'", "שהם נשמות בלא גופים".

(10) בהל' תשובה שם — נעתק לקמן ע' 10.

(11) בפרש"י שם: "קנאה יש בניכס, שאתם באים על ידה לידי רציחה". — ומזה מובן שמקנאה בא לשנאה (ושנאה גדולה כל כך עד לרציחה).

שנא¹⁵ ויחזו את האלק' ויאכלו וישתו¹⁶. (בע"י: ת"ר¹⁷) גדולה הבטחה שהבטיחן הק' לנשים יותר מן האנשים, שנא¹⁸ נשים שאננות קומנה שמענה קולי בנות בוטחות האזנה אמרת¹⁹. א"ל רב לר' חייא נשים במאי

הא דב"ב (עהי) דכ"א נכזה מחופתו של חברו שהוא מעין קנאה (עיין שיחת חה"פ ס"ק¹²), עיין בסי"ג¹³ שאין זה בזמן דעוה"ב אין בו כו', וכ"ה ג"כ תער"ב צג' הנ"ל¹⁴.

12) כנראה הכוונה לשיחת ליל ב' דחג הפסח תרצ"ז ס"ק ה' (נעתק ב"היום יום" יט ניסן. ונדפס לאח"ז בסה"ש תרצ"ז ע' 224 ואילך): "הרבה בחי' בקנאה: קנאת סופרים והדומה .. אחר גלות האחרון .. קנאה היותר גדולה, ע"ד מארז"ל כל צדיק נכזה מחופתו של חברו" (וראה לקמן הערה 14).

13) בסידור (עם דא"ח) שער חג המצות (רצ, ד) — לאחרי שמבאר שבקרי"ס הי' גילוי אלקות באופן ש"הכל בהשוואה א' עד שגם שפחה ראתה כו", דלא כבמ"ת ש"הי' לכאור"א מחיצה מיוחדת בפ"ע, ממשיך, ש"כדוגמא זו יהי' לעתיד שאור האלקי יתגלה לכאור"א כפי ערך עבודתו בשרש נשמתו כל ימי הגלות, לזה אמר כל א' נכזה מחופתו של חברו כו', זהו דוקא לימות המשיח. אבל באלף הו' יהי' דוקא כמדריגת קי"ס, כמשי"ת בסמוך, עיי"ש. ובהמשך וסיום הענין (רצב, ג), שבשביעי של פסח, שבו הי' הגילוי דקי"ס, נאמר "לא תעשה מלאכה סתם, דמשמע אפי' אוכל נפש, לפי שמדבר לעתיד .. והיינו בחי' העוה"ב שאין בו לא אכילה ולא שתי' כו'" (כנ"ל בהערה 6).

וזהו ש"עוה"ב אין בו כו' ולא קנאה, כיון שאז לא יהי' גם הענין ד"נכזה מחופתו" שהוא מעין קנאה.

14) ושם: "כאור"א נכזה מחופתו של חברו, ר"ל מתבייש ומתבטל כו', ולכן כלתה נפשו אליו עד שיוצא ממקומו .. וכ"ז שייך במדרי' דהשתל' שהן בבחי' התחלקות דעליון ותחתון .. אבל לימוהמ"ש שיהי' גילוי אלקות למטה לא בדרך סדר השתל' ממדרי' למדרי' שלא יהי' בבחי' עליון ותחתון כו', ע"כ לא יהיו אז עליות באופן הנ"ל לעלות ממדרי' למדרי' כו'."

ולכאורה, משמע כאן שגם לימות המשיח — לפני עולם התחי' (עוה"ב שאין בו לא כו') — לא יהי' הענין ד"נכזה מחופתו". ואולי הכוונה, שע"פ המבואר בהמשך הדברים ש"מ"מ בכללות המדרי' דימוהמ"ש יהי' ג"כ עליות .. רק שלא יהי' עליות ע"ד העליות דג"ע, ורק בתחה"מ "לא יהיו עליות עוד כו'" (כמועתק לעיל הערה 8), מובן, שעיקר ושליומות השלילה ד"נכזה מחופתו" הוא בתחה"מ.

15) משפטים כד, יא.

16) ובפרש"י: "שבעו מזוי שכינה כאילו אכלו ושתו". ובחדא"ג מהרש"א: "מיתורא ושינויא דקרא קדריש, מדכתיב כבר ויראו את אלקי וגו', וחזר וכתב ויחזו את האלקים וגו', לשון חזוה נופל על הרוב על ראי' שכלית ונבואה דקאמר דחזו ונהנו מזוי השכינה כאילו אכלו ושתו, כי היו בנתנית התורה בדוגמת עוה"ב, שהיו עטרותיהן בראשיהן .. שהי' לכל אחד מישראל ב' כתרים, והיו מרוחקין מגשמיות כמ"ש במשה שלא אכל מ' יום וגו', כענין עוה"ב שאין בו לא אכילה כו' אלא צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן כו'."

17) וע"פ גירסת הע"י מודגש יותר ש"גדולה הבטחה כו" אינו מאמרו של רב, וכדלקמן בפנים (ע' 18).

18) ישע"י לב, ט.

19) וזהו "גדולה הבטחה .. לנשים", שהרי קראן שאננות ובוטחות — פרש"י. ובפי'

זכייך באקרוי בנייהו לבי כנישתא ובאתנוי גברייהו בי רבנן ונטרי לגברייהו עד דאתי מבי רבנן.

הרמב"ם (הל' תשובה ח' ב' 20¹) פי' דעוה"ב דקאמר פה היינו נשמה בלא גוף. אבל כבר הקשו עליו²¹ דא"כ מאי קמ"ל דאין שם לא אכו"ש — יעוין בנ"כ היד²², הבונה בע"י²³, לקו"ת ד"ה²⁴ — והמסקנא²⁵ דקאי בתחה"מ שיהי' נשמה בגוף, ובכ"ז אין שם לא אכו"ש כו'.

עיון יעקב (ועד"ז בפ"י עץ יוסף) לע"י: "נראה דרצה לומר בכפל כמו שהן שאננות בעוה"ז כך הם בוטחות לעוה"ב" (שבזה מרומזו הקשר למאמרו של רב בענין עוה"ב), וממשיך, ש"על זה שפיר מקשה הני נשי במאי קא זכייך .. שיהיו בוטחות בעוה"ב .. באקרוי וכו'". וראה חדא"ג מהרש"א: "בגירסת הילקוט .. במאי זכייך לעלמא דאתי כו' (הובא לקמן בפנים ע' 19)), ומשמע דקאי אהא דקאמר דהבטחתן הוא טפי מבאנשים, ובהכי ניחא דשייכי הך מילתא הכא דאיירי נמי לעיל בלעתיד דאין בו אכילה כו' וק"ל".

20) וז"ל: "העולם הבא אין בו גוף וגוי' אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף .. כך אמרו חכמים הראשונים העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתי' ולא תשמיש אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה, הרי נתברר לך שאין שם גוף לפי שאין שם אכילה ושתי'".

21) הרמב"ן בשער הגמול בסופו (ע' שט — בהוצאת שאוועל).

22) ראה השגת הראב"ד ש"בגוייתם הן עומדים חיים, אבל אפשר שהבורא ישים גוייתם חזקות ובריאות כגוית המלאכים כו' (ולכן לא יצטרכו לאכו"ש). ובכסף משנה: "אין חילוק בין רבינו והראב"ד אלא בשמות בלבד, דלרבינו העולם שלאחר המות נקרא העוה"ב .. והראב"ד ז"ל קורא לעולם התחי' עוה"ב". ובלחם משנה: "רבינו אזיל לטעמי' דסובר דעוה"ב ותחיית המתים תרי מילי נינהו, ולכך כתב דבעוה"ב אין בו גוף כלל כי אינו אלא לנפשות .. ולכן אמר רב דאין בו לא אכילה ולא שתי' .. והראב"ד .. סובר דעוה"ב הוא עולם התחי', ולכן פירש דמאי דקאמר רב אין בו לא אכילה ולא שתי' אינו ר"ל שלא יהי' שם גוף, אלא יהי' שם גוף אבל יהי' כגוף של מעלה שהוא זך שלא יהי' צריך אכילה ושתי'".

23) אולי הכוונה לפי' הכותב בע"י. — ושם: "בשלמא אם בני העוה"ב יהיו בעלי גוף דק, יודיענו חידוש גדול שאעפ"כ אין בו לא אכילה ולא שתי', אבל מי שאין לו גוף, פשיטא שאינו צריך אכילה וכ"ש פרי' ורבי', ומה בא ללמדנו".

24) ראה לקו"ת ד"ה ששת ימים הב' ס"ב (צו טו, ג): "והנה ארז"ל העוה"ב אין בו לא אכילה כו'. ולפ"ד הרמב"ם ז"ל קאי על עולם הנשמות. והרמב"ן ז"ל השיב עליו שאם כדבריו כן הוא א"כ מאי חידוש השמיענו הגמרא, וכי שייך לנפש בלי גוף אכילה כו'" (וראה הערה הבאה).

25) ראה הסיוס בלקו"ת שם: "אלא מסיק (הרמב"ן) שקאי על זמן תחיית המתים שיהי' האדם בגוף ואעפ"כ אין בו לא אכילה כו'". וראה גם ביאור לד"ה שובה ישראל הא' ס"א (דרושי ש"ש סה, ד): "כמארז"ל על עוה"ב שהוא עולם התחי' שאין בו לא אכילה כו' אלא צדיקים יושבין ונהנין כו', דודאי אין ר"ל שיהיו ביטול האברים גשמיים, דא"כ מאי קמ"ל שאין בו אכילה, והרי הנשמה קודם בואה ג"כ לא הי' בה אכילה ולא הי' שייך בה כלל דבר מעניני עוה"ז, אלא ודאי שיהי' גוף ואברים גשמיים (דעוה"ב אינו ר"ל ג"ע עולם הנשמות אלא הוא עולם התחי'). וממשיך לבאר (שם סו, א) "שגם הגוף והאברים הגשמיים יהיו ניוונים מן הרוחניות כו'", וכדלקמן בפנים.

ולכאורה צריך להבין דהא התלבשות הנשמה בגוף ירידה היא לה, וא"כ למה זה תענש לעוה"ב ג"כ בזה²⁶.

ואולי י"ל דכמו שמצינו לענין העונש על החטא, שמענישים נשמה בגוף דוקא וכמשל דחגר וסומא (סנה²⁷), כיון שבאופן כזה חטאו, הרי גם לענין קבלת השכר כן הוא, דשניהם יחד באים על שכרם. וא"ת דא"כ²⁸ שיהי' השכר על מלאו, דהגוף יבלבל הנשמה ויגשימה, עכצ"ל דלע"ל לא יעלים הגוף כלל וכלל, שגם הוא יהי' בתכלית הזיכוך, עד שיהי' בגדר שיהי' נזון מזיו השכינה²⁹ כמו הנשמה.

וזהו דעוה"ב אין בו לא אכו"ש, דעתה הנשמה והגוף הפכים הם, וחבורם ע"י המפליא לעשות³⁰, וחיותם ממוצא פי ה' המוסתר בדצ"ח דוקא, שמזה גופא שנפל למטה ממדבר, מוכח דשרשו גבוה יותר, אלא דהאדם צריך לגלותו ולבררו³¹. אבל בתחה"מ שיהי' גמר הביורור, לא יהיו נזקקים לאכו"ש, כ"א יהיו נזונים מזיו הש³².

(26) שתצטרך הנשמה (גם אז) להתלבש בגוף — ענין של ירידה.

(27) צא, סע"א ואילך. — ושם: "אמר לי' אנטונינוס לרבי גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין, כיצד, גוף אומר נשמה חטאת, שמיום שפירשה ממני הריני מוטל כאבן דומם בקבר, ונשמה אומרת גוף חטא, שמיום שפירשתי ממנו הריני פורחת באויר כצפור. אמר לי' אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהי' לו פרדס נאה והי' בו בכורות נאות, והושיב בו שני שומרים אחד חיגר ואחד סומא, אמר לו חיגר לסומא בכורות נאות אני רואה בפרדס בא והרכיבני ונביאם לאכלם, רכב חיגר על סומא והביאום ואכלום. לימים בא בעל פרדס אמר להן בכורות נאות היכן הן, אמר לו חיגר כלום יש לי רגלים להלך בהן, אמר לו סומא כלום יש לי עינים לראות. מה עשה הרכיב חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד. אף הקב"ה מביא נשמה וזורקה בגוף ודן אותם כאחד שנאמר כו"י."

(28) כ"ה (דא"כ — דאס-כך) בכת"ק. ואולי צ"ל: דא"א (דאיי-אפשר), או: דא"כ א"א. (29) ראה לקו"ת דרושי ש"ש שם: "ומה שהן נהנין מזיו השכינה נעשה מזון לגוף ואברים הגשמיים קרביים ואצטמוכא גשמיים .. שיזדכך חומריות העולם וראו כל בשר כו', אזי יהי' נמשך מזון עליון למטה .. באברים הגשמיים כנ"ל."

(30) ראה רמ"א או"ח ס"ו ס"א בפ"י ברכת "אשר יצר": "שמפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבו וקושר דבר רוחני בדבר גשמי כו'".

(31) ראה לקו"ת צו יג, ב ואילך: "איך יש בכח המאכל להחיות את האדם, הלא הלחם הוא בחי' צומח והאדם הוא בחי' מדבר, וא"כ איך יהי' הצומח בחי' מחי' להמדבר שלמעלה ממנו הרבה, אלא .. על כל מוצא פי הוי' שמלוכש ממש בהלחם .. דבחי' דצ"ח שרשן הוא מבחי' עולם התהו שקדם לבחי' התיקון כו' אלא שנשתלשלו בריבוי המדרגות וע"י שבה"כ עד שירדו למטה מטה ונתהווה מהם דברים גשמיים .. ולכן צריכים להתברר ע"י האדם דוקא .. אך לאחר שמתבררים הם מחי' את האדם מצד שרשן שהוא למעלה מהאדם כו'".

(32) ראה המשך וככה תרל"ז פצ"א: "זה שהגוף חי מכח מוצא פי הוי' שבמאכל .. מה שנתהווה מכח האו"א ס' הסוכ"ע שהוא הוא שנשפל להיות מאכל גשמי להחיות הגוף הגשמי, שרש הגוף הוא ג"כ מסוכ"ע, אלא שגוף הבע"ח והצומח הוא מבחי' היותר עליונה דהיינו

ולא פ"ר. הנה אמרז"ל בסוגית עגלה ערופה (סוטה³³) שלא הניחוהו לעשות פרות, וקס"ד דהיינו בנים, ומסיק דהכונה מצות. וכ"ה בב"ר פ"ל³⁴ א"ת נח ומפרש דקאי אמע"ט. ואופ"ל דהיינו תולדות מזווג נשמה וגוף³⁵ שנמשלו לאיש ואשה (³⁶), דתומ"צ ניתנו דוקא לנשמות בגופים. ובד"א³⁷ בהיום לעשותם, אבל בתחה"מ, למחר לקבל שכרם, הרי מצות בטלות לע"ל³⁸ (עיין אגה"ק ססכ"ו³⁹), הרי אז לא שייך פו"ר, דזהו כללית ותכלית עשית המצות (לקו"ת⁴⁰ ס' המה הא' סס"א).

ובמילא⁴¹ ולא מו"מ דעתה, ברוחניות, ענין מו"מ קנית דבר בעד כסף וזהב, ה' קנינים קנה כו'⁴², דהיינו שנותן כחות להנשמה מלמע',

מתהו, לכן ה"ה מחי' את האדם, אמנם הנה מעלת שרשו זה הוא בהסתר פנים מאד. . שנתלבש בלבוש גס מאד. . אך הנה כשיתברר כל הרפ"ח ניצוצים ויזדכך חומר כלליות העולם וגוף האדם. . יחי' האדם מבחי' אוא"ס הסוכ"ע בלא הסתר פנים ובלא העלם, ולכן אז לא יצטרך הגוף הגשמי לאכילה ושתי' הגשמיות כו'".

(33) מו, סע"א. — ושם: "מפני מה אמרה תורה הביא עגלה ערופה בנחל, אמר הקב"ה יבא דבר שלא עשה פירות ויערף במקום שאין עושה פירות ויכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות. מאי פירות, אילימא פרי' ורבי', אלא מעתה אזקן ואסריס ה"נ דלא ערפינן, אלא מצות". (34) פיסקא ר'. — ושם: "אלה תולדות נח, הה"ד (משלי יא, ל) פרי צדיק עץ חיים, מה הן פירותיו של צדיק, מצות ומעשים טובים".

(35) כלומר: השייכות דמצוות (מעשים טובים) ל"תולדות" היא — להיותם נולדים (תולדות) מזיווג נשמה וגוף, שנמשלו לאיש ואשה, כמו תולדות כפשוטם, בנים, שנולדים מזיווג איש ואשה.

(36) ראה זח"א עת, סע"ב ואילך (בס"ת). קכב, סע"ב ואילך (במהנ"ע). קפא, ב. סה"מ תרנ"ג ע' רלה. וש"נ.

(37) = ובמה דברים אמורים — ב"היום לעשותם", כמ"ש "ושמרת את המצוה גו' אשר אנכי מצוך היום לעשותם", "היום לעשותם, ולמחר לעולם הבא לקבל שכרם" (ס"פ ואתחנן ובפרש"י (מעירובין כב, א) — נת' בלקו"ש חכ"ט ע' 41 ואילך).

(38) נדה סא, ב.

(39) ושם (קמה, סע"א): "ומ"ש רז"ל דמצות בטילות לע"ל היינו בתחיית המתים".

(40) שה"ש לח, ריש ע"ד. — ושם (לאחרי שמבאר הפי' ד"אור זרוע לצדיק", "שהנשמות הנקראים בשם צדיק הם בחי' אור הנזרע למטה להתלבש בגוף בשר ודם הגשמי בכדי שעל ידם יהי' צמיחה בתוספת הרבה להיות המשכות גילוי אור א"ס ב"ה למטה ע"י התורה ומצות מעשיות שעוסקים בעוה"ז", מסיים): "וזהו שמצוה ראשונה מתרי"ג מצות היא מצות פרי' ורבי' כמ"ש פרו ורבו, שהוא ריבוי ותוספת, כמ"כ ע"י כל המצות מעשיות שעושים ישראל נעשה ריבוי ותוספת כו'".

(41) כלומר: כיון שעוה"ב אין בו פרי' ורבי' — ברוחניות, קיום המצוות — במילא אין

בו גם משא ומתן (שישנו רק עתה) ברוחניות, כי, גם המו"מ הוא בשביל הפו"ר.

(42) אבות פ"ו מ"י.

משביעין אותו⁴³, ל' שובע⁴⁴, אהוי"ר כסף וזהב⁴⁵, ועי"ז קונה יר"ש⁴⁶, שהכל בידי שמים חוץ מיר"ש⁴⁷, ואין⁴⁸ לו להק' בעולמו אלא אוצר של יר"ש בלבד⁴⁹.

והטעם עכ"ז הוא מפני שאז לא יהי' לא קנאה כו' תחרות⁵⁰, שכשביקשו המלאכים התורה (שבת פח⁵¹) א"ל משה כלום יצה"ר יש ביניכם קנאה יש ביניכם כו', דבלא זה⁵² בטל ענין הבחירה, שהיא הקדמה לקיום תומ"צ. ובעוה"ב שיבורר הכל, ונגלה כבוד גו' וראו כל בשר גו'⁵³, יבוטל ענין הבחירה, ולא יהי' שייך קנאה וכו'.

ובא⁵⁴ לצייר אופן תשלום השכר אז:

צדיקים, דשייך דוקא לעוה"ב, וכמו יצא צדיק בדינו שאומרים

(43) נדה ל, ב. הובא בתניא רפ"א.

(44) ראה קיצורים והערות לתניא ס"ע נו ואילך.

(45) ראה תו"א ר"פ וישב. ובכ"מ.

(46) הכוונה במ"ש כאן (שהקב"ה) "קונה יר"ש", לכאורה, לכללות הענין דקיום המצוות (ולא לענין היראה דוקא), שקונה הקב"ה ע"י שנותן כחות להנשמה, שהם אהבה ויראה, כסף וזהב.

(47) ברכות לג, ב.

(48) ראה ברכות שם: "אין לו להקב"ה בבית גזויו אלא אוצר של יראת שמים". וראה שבת לא, ב: "אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד". — ולשון רבינו בפנים הוא לכאורה שילוב ב' מאמרי חז"ל הנ"ל.

וראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' ש': "הטעם על שביראת שמים נאמר לשון אוצר, הוא, כי כמו שאוצר המלך, אין ביד המלך לעשות אוצר אם לא יקבץ מאחרים, כן היראה (אוצרו של מ"ה הקב"ה) אינה בידי שמים כו'".

(49) ומזה מובן שהענין דמשא ומתן — ברוחניות, שהקב"ה נותן כחות להנשמה וקונה קיום התומ"צ — שייך רק עתה, משא"כ בעוה"ב, בתחה"מ, שמצות בטילות, אין בו כו' ולא משא ומתן.

(50) כלומר: הטעם לזה שבעוה"ב אין פו"ר ומו"מ — ברוחניות, בשייכות לקיום התומ"צ — הוא מפני שאז לא יהי' קנאה כו' ותחרות, שיבטל ענין הבחירה, שזוהי ההקדמה לקיום תומ"צ, כדלקמן בפנים.

(51) סע"ב ואילך.

(52) כלומר: בלא יצה"ר, קנאה וכו', בטל ענין הבחירה, שהיא הקדמה לקיום המצוות (כמ"ש הרמב"ם (הל' תשובה פ"ה ה"ג) שענין הבחירה "עיקר גדול הוא והוא עמוד התורה והמצוה כו'").

(53) ישע"מ, ה.

(54) כלומר: לאחר שנתבאר שלילת ענין העבודה בעוה"ב (לא פו"ר ולא מו"מ, מפני שלא יהי' קנאה כו' ותחרות) — בא לצייר (בהמשך המאמר: "אלא צדיקים יושבים כו'") אופן תשלום השכר בעוה"ב, בזמן התחי' (ומתחיל רבינו לבאר בפרטיות הדיוק ד"צדיקים", "יושבים", "ועטרויהן כו'", כדלקמן בפנים).

בגמר הדין ופס"ד⁵⁵, וכמארז⁵⁶ כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנא'⁵⁷ ועמך כולם צדיקים⁵⁸ גו'.

יושבים, דהנה אין ישיבה למע' (חגיגה טו. 59) — וצ"ע דעת פיה"מ סנה' חלק יסוד הג'⁶⁰ — וכמש"נ (מ"א כב' יט') ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומד גו' [ורק למט"ט ניתן רשות⁶¹, אם מפני ששמו כשם רבו (מהרש"א בחגיגה שם⁶²), או מפני שיכתוב זכיותיהם של ישראל כדאיתא בש"ס⁶³, וכדלקמן דישראל שאני⁶⁴]. והנה ארז"ל (ב"ב עה:): דעתידים צדיקים שיקראו בשמו של הק', ולכן גם הם יהיו יושבים — [ובשמ"ר רפכ"ג מלך עומד אגוסטוס יושב⁶⁵. הובא בדרך אמונה

(55) ראה סנהדרין כט, א (במשנה): "גמרו את הדבר .. הגדול שבדיינין אומר איש פלוני אתה זכאי". ובפרש"י משפטים כג, ז: "צדיק הוא שנצטדק בב"ד". וראה תניא פ"א: "ומקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה בדין".

(56) סנהדרין ר"פ חלק.

(57) ישע"י ס, כא.

(58) ומזה מוכח שהתואר "צדיקים" שייך דוקא לעוה"ב, שזהו התואר שנאמר בפסוק בנוגע

לירושת עוה"ב.

(59) ושם: "חזא (אחר) מיטטרון דאתיהבא לי' רשותא למיתב למיכתב זכוותא דישראל, אמר גמירא דלמעלה לא הוי לא ישיבה וכו' שמא חס ושלום ב' רשויות הן". ובחדא"ג מהרש"א: "דליכא ישיבה למלאכים כי אם לבדו ית' ב"ה, כמ"ש ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים" (ו"אחר .. חשב .. דיש כאן שניות, ומלבד הקב"ה שיושב יש עוד א' שיושב כו').

(60) בפיה"מ מפרש הרמב"ם מאמר זה לענין "שלילת הגשמות ממנו .. (ש)אינו גוף ולא כח בגוף ולא ישיגוהו מאורעות הגופים .. ולכן שללו ממנו החכמים ז"ל .. ואמרו אין למעלה לא ישיבה וכו'". — ועל זה כותב רבינו "וצ"ע דעת פיה"מ", כיון שהפירוש הפשוט בגמרא הוא שאין ישיבה למעלה לאף א' כי אם להקב"ה לבדו (כנ"ל מחדא"ג מהרש"א).

(61) חגיגה שם (נעתק לעיל בהערה 59).

(62) "אע"ג דליכא ישיבה למלאכים כי אם לבדו ית' ב"ה .. מ"מ כיון דשמו כשם רבו

(סנהדרין לח, ב) איתיהיבא לי' רשות לישב כו'".

(63) רבינו אינו מסתפק בטעמו של המהרש"א שזהו מפני מעלתו של מט"ט "ששמו כשם רבו" — שלא נתפרש בש"ס כאן*, ומוסיף "או מפני שיכתוב זכיותיהם של ישראל, כדאיתא בש"ס", שזהו דבר שנתפרש בהסוגיא על אתר, אלא שעדיין צריך לבאר הטעם שהותרה ישיבה בשביל כתיבת זכיותיהם של ישראל, ועל זה ממשיך "וכדלקמן דישראל שאני".

(64) שגם הם (כמו הקב"ה) יהיו יושבים, ומצד גודל מעלתם של ישראל שיש להם (לעת"ל)

ישיבה למעלה, ניתן רשות גם למט"ט לישב, כדי לכתוב זכותיהם של ישראל.

(65) ושם: "נכון כסאך מאז .. אע"פ שמעולם אתה לא נתיישב כסאך .. עד שאמרו בניך

שירה .. משל למלך שעשה מלחמה ונצח ועשו אותו אוגוסטוס (שם למלך אדיר — מ"כ),

אמרו לו עד שלא עשית המלחמה הית מלך עכשיו עשינוך אוגוסטוס, מה יש כבוד בין המלך

(* ולהעיר שבהמשך הגמרא משמע לכאורה להיפך — ש"אפקוהו למטטרון ומחיוהו כו'.

"להודיע שאין יכולת למטטרון יותר מאחריני" (תוד"ה ומחיוהו שם).

ח"ב⁶⁶ ענין כסא ענין ישיבה] — .

ועטרותיהן — ול"ק ועטרות, כי העטרות הם שלהם, תומ"צ שעשו — בראשיהן, מקיף⁶⁷, שגם לעוה"ב שיגלו טעמי תורה (רש"י שה"ש ע"פ ישקני⁶⁸), בכ"ז ישאר ג"כ חלק בבחי' מקיף⁶⁹, כי ילכו מחיל אל חיל עד א"ס. ובכ"ז גם המקיף שייך אל הפנימי ומאיר בפנימי, וכמו העטרה שמקומה על הראש, ומוספת יופי והדר בכל האדם.

ונהנים מזיו השכינה, הארה בפנימית⁷⁰, ועי"ז יקבלו חיות בעוה"ב. וא"ת איך אפשר דנשמה וכ"ש גוף יהנו ויקבלו חיות מזיו הש', ע"ז מתרץ דבמ"ת ניתן כח זה ואפשריות זו דבני סוריא יעלו לרומי (שמ"ר פ⁷¹), וכבר הי' אז כן⁷² שנא' ויחזו את גו'.

והנה בא הת"ר⁷³ להוסיף שלא די שהגוף יהי' מזוכך ושוה להנשמה, אלא שיהי' עוד למע' מהנשמה. וכנודע דלע"ל תקבל הנשמה חיות מהגוף (⁷⁴). והטעם פשוט דלפום צערא אגרא⁷⁵, ולכן שכר הגוף גדול יותר⁷⁶. וזהו דקאמר ת"ר גדולה הבטחה — ל' הבטחה, אף שהוא

לאוגסטוס, אלא המלך עומד .. ואוגסטוס יושב. כך אמרו ישראל באמת עד שלא בראת עולמך היית אתה, משבראת אותו אתה הוא, אלא כביכול עומד .. אבל משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך באז, נתישבה מלכותך וכסאך נכון".

(66) בהביאורים למו"נ: במ"נ פ"ט ענין כסא (דרך אמונה פ, א); ופי"א ענין ישיבה (שם, ב).

(67) שהרי העטרה היא המקיף שע"ג הראש.
 (68) א, ב: "מובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמי ומסתר צפונותי".
 (69) ראה גם דרמ"צ קי, ב. לקו"ת ואתחנן ז, ב.ג.
 (70) כלומר, נוסף על המקיף (שגם הוא שייך אל הפנימי ומאיר בפנימי) ד"עטרותיהן בראשיהן, תהי' גם הארה בפנימיות — "ונהנים מזיו השכינה".

(71) פ"ב, ג. — ושם: "משל למה"ד למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי, כך כשברא הקב"ה את העולם גזר ואמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, כשבקש ליתן התורה בטל גזירה ראשונה ואמר התחוננים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחוננים".

(72) כלומר: לא זו בלבד שבמ"ת ניתן הכח והאפשריות לכך, אלא עוד זאת, שכבר הי' אז כן בפועל (ולהעיר מלשון אדה"ז בתניא פל"ו (מו, א): "וגם כבר הי' לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה").

(73) בהמשך דברי הגמרא — לאחרי "מרגלא בפומי דרב כו" — "ת"ר (כגירסת הע"י) גדולה הבטחה כו".

(74) ראה המשך וככה תרל"ז פפ"ח ואילך. סה"מ תרנ"ט ע' צו ואילך. המשך תרס"ו ע' תקכח. סה"מ קונטרסים ח"ב תיג, ב. סה"ש תורת שלום ע' 127 ואילך.

(75) אבות פ"ה מכ"א.

(76) כיון שאצל הגוף הצער והיגיעה שבעבודה דקיום התומ"צ למטה גדול יותר מאשר אצל הנשמה.

שכר תורתם ועבודתם⁷⁷, כדרוז"ל⁷⁸ ע"פ ולך ד' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, כי מי הקדימני ואשלם (מ"ר⁷⁹) — לנשים יותר מן האנשים, דנשמה וגוף נמשלו לאיש ואשה.

שנא נשים גו' בנות גו'. להבין כפל הל' והשינוים⁸⁰. הנה אף דמי הקדימני גו' ולך ד' החסד גו' דלכן נק' הבטחה, אבל כ"ז הוא בעצם, אבל לאחר שנא⁸¹ אם בחוקתי תלכו גו' ונתתי גשמיכם גו' וכל היעודים שבתורה, הרי מצד הכתובים האלו, יש מקום לתבוע כל זה. ובמילא יש לומר שיש ב' אופנים בהבטחה זו: מצות הכתובות, שכבר הובטחנו מאז כמה יעודים, וא"כ יש מקום לתביעה, ואפ"ל שאנן בזה⁸². חיובים דלא נכתבו בהדיא, לפנים משה"ד, הדור מצוה, והם מחמירים ע"ע⁸³, וכה"ג, ולעומתם יעודים דלא נתפרשו, וע"ד שאמרו"ל (ברכות לד:) כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימיה"מ אבל לעוה"ב⁸⁴ עין לא ראתה גו'⁸⁵, ועד ואיך לא אשא פנים כו'⁸⁶. ומוכן דאין שייך בזה תביעה כלל, ורק הבטחה, כיון שלא נתפרש, וצ"ל משוא פנים, וא"א להיות שאנן, כ"א בוטח מפני ההבטחה.

77) ולכאורה, כיון שהוא שכר תורתם ועבודתם — שיכולים לדרוש ולתבוע השכר — מהו הצורך בהבטחה על זה.

78) ראה ר"ה יז, רע"ב: "רבי אלעזר רמי, כתיב (תהלים סב, יג) ולך ה' חסד, וכתיב כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" (אם הוא משלם כמעשהו בדקדוק א"כ אין שם חסד, ואם הוא עושה חסד אינו משלם לאיש כמעשהו — רי"ף לע"י שם). ועד"ז בנדוד"ד: כיון שהוא שכר תורתם ועבודתם, הבטחה למה לי.

79) ויק"ר פכ"ז, ב. — ושם: "מי הקדימני ואשלם (איוב מא, ג), מי קלט לפני עד שלא נתתי לו נשמה .. מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית .. מי עשה לי ציצית עד שלא נתתי לו טלית וכו'" (שאיין לו לאדם כלום אצל בוראו, שהכל שלו, ומה יתן לו, ועכ"ז ואשלם, שמי שעובר אותו בטובה שנתן לו יהי' דומה כאילו עבדו משל האדם עצמו — פי' מהרז"ו). — וכיון שאין לאדם כלום על בוראו, הרי, גם בנוגע לשכר תורתם ועבודתם שייך שפיר ענין של הבטחה דוקא.

80) כלומר: כפל הלשון — "נשים גו' בנות", והשינויים — שב"נשים" נאמר "שאננות קומנה שמענה קולי", וב"בנות" נאמר "בוטחות האזנה אמרתי".

81) ר"פ בחוקותי.

82) ובזה אין צורך להיות בוטח מפני ההבטחה.

83) ראה ביצה כא, ב ("מחמירין על עצמן"). מו"ק יג, ב ("החמירו על עצמן"). נדה יב,

ב ("מחמירי אנפשיהו"). וראה ברכות כ, ב ("מדדקים על עצמם").

84) עולם התחי' — שבו עסקינן בסוגיא זו.

85) ישעי' סד, ג.

86) ראה ברכות שם: "וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת

וברכת את ה' אלקיך, והם מדדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה". — כלומר, לא רק יעודים שלא נתפרשו, אלא יתירה מזה, ענין של משוא פנים (ביאור הענין דמשוא פנים — ראה לקו"ת נשא כז, ג).

והנה ב' אופנים במילוי ציווי: מי שהוא בטל לגמרי ואין לו רצון כלל בפ"ע, מי שיש לו רצון, אבל הציווי ישר בעיניו או ע"ד אתכפיא⁸⁷.

וזהו⁸⁸ נשים, שהיא בפ"ע מהבעל, אלא שאשה כשרה עושה רצון בעלה⁸⁹, ע"ד בטול היש, ובמילא די' שתקיים האמור בפ"י⁹⁰. שאננות, כי הובטח מאז⁹¹, ושייך מעין תביעה⁹². קומנה, צריך זירו, כיון שיש מציאות אלא שהוא בטול היש. שמענה, שמיעה מרחוק (יל"ש פ' האזינו. רש"י ריש ישעי⁹³), כי הוא מציאות בפ"ע. קולי, דבר המפורש בדבור⁹⁴.

אבל למעלה מזה בנות, ברא כרעא דאבוה⁹⁵, אינו מציאות בפ"ע, ובמילא אין צריך זרוז ג"כ⁹⁶, כי אין לו רצון בפ"ע. האזינה, מקרוב כנ"ל (שם⁹³). אמרתי, שייך גם על האמור בלב, אמרתי אני בלבי⁹⁷, מחמירים

(87) כלומר: באופן הב' (מי שאינו בטל לגמרי אלא יש לו רצון) גופא יכול להיות קיום הציווי בב' אופנים: מפני שהציווי ישר בעיניו ומקיימו מרצונו, או (שאינן הציווי ישר בעיניו, אלא) שצריך לכפות את עצמו לקיים הציווי.

(88) אופן הב' — מי שיש לו רצון — נרמז ב"נשים" (ואופן הא' — מי שבטל לגמרי ואין לו רצון בפ"ע — נרמז ב"בנות"), כדלקמן בפנים.

(89) תדבאר פ"ט. הובא ברמ"א אה"ע סו"ס ט. כי, להיותה מציאות בפ"ע, ורק עושה רצון בעלה — די לה לקיים מצוות הכתובות שנאמרו בפירוש (ללא ההוספה דמחמירים על עצמם כו.).

(91) כנ"ל שבנוגע למצוות הכתובות, כבר הובטחנו מאז כמה יעודים.

(92) "מעין תביעה" דייקא, אבל לא תביעה ממש, כמשנת"ל שמצד הענין ד"לך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" כי "מי הקדימני ואשלם", ה"ז בעצם הבטחה (ורק לאחר שנאמר "אם בחוקתי תלכו גו' ונתתי גשמיכם גו'"), הרי מצד הכתובים האלו יש מקום לתביעה, ולכן אין זה אלא מעין תביעה.

(93) ביל"ש פ' האזינו (רמז תתקמב): "האזינו השמים, לפי שהי' משה קרוב לשמים לפיכך אמר האזינו השמים, ולפי שהי' רחוק מן הארץ לפיכך אמר ותשמע הארץ. בא ישעי' וסמך לדבר ואמר שמעו שמים והאזיני ארץ, שמעו שמים שהי' רחוק מן השמים, והאזיני הארץ שהי' קרוב לארץ" (וכ"ה גם בספרי ר"פ האזינו).

וברש"י ריש ישעי': "משה אמר האזינו השמים ותשמע הארץ, למה שינה ישעי' את הלשון .. אלא בומן שהעדים באים ומעידים ונמצאו דבריהם מכוונין עדותן קיימת ואם לאו אין עדותן קיימת, אילו לא בא ישעי' ונתן שמיעה לשמים והאזנה לארץ, היו שמים מעידים ואומרים .. בהאזנה שמענו והארץ מעידה אני נקראתי בלשון שמיעה, ואין עדותן מכוונת, בא ישעי' וחלף את הדבר נמצאו שניהם מעידים בלשון האזנה ובלשון שמיעה". — וצ"ע בכוננת רבינו בהציון לפרש"י זה.

(94) כנ"ל, שאשה (שהיא בפ"ע מהבעל) די' שתקיים האמור בפירוש — שזהו "קולי", דבר המפורש בדבור.

(95) יונם אלם רפ"ב. וראה תוד"ה מקמי — יבמות ג, א. רש"י כתובות צב, א ד"ה כבעל.

(96) ולכן ב"בנות" לא נאמר "קומנה" כב"נשים".

(97) לשון הכתוב — קהלת ב, א. ג, יזיח.

ע"ע, ד"ס כו"ט⁹⁸. ולכן בוטחות, כי ע"ז הוא הבטחה ולא אתפרש.

א"ל רב, רב הוא במעלת הגוף, דכל רב מבבל⁹⁹, עושה מרבים, רב, ל' יחיד¹⁰⁰, אבל עדיין אינו במדר' רבי ביו"ד, רבי מא"י⁹⁹, תכלית הזיכוך¹⁰¹. ולכן, אף דהוה מרגלא בפומי' דלא כעוה"ז עוה"ב, אבל לא אמר גדולה הבטחה כו"ט¹⁰². ועתה¹⁰³ שאל לרבי — רבי¹⁰⁴ דוקא — חייא, ל' חיים, שהוא במדר' יעקב דיעקב לא מת¹⁰⁵, ולכן העמידו רבי באמצע (לקו"ת¹⁰⁶), והי' בתכלית הזיכוך¹⁰⁷, שהרי הגוהרקא — מרכבה — שלו מנפשי' סליק¹⁰⁸, שאין צריך למלאכים שיזככו תפלתו (עיין לקו"ת¹⁰⁹),

(98) שהם ענינים שלא באו בפירוש בדיבור ("קולי"), אלא באופן ד"אמרתני אני בלבי".

(99) ראה הנסמן בהערת רבינו בסה"מ תש"ח ע' 121.

(100) ראה תו"א מג"א (בהוספות) קיז, ג (בפירוש המאמר "כל רב מבבל כו"): "לשון רב הוא ענין הריבוי. . ענין התחלקות וריבוי כו' אך הנה מ"מ לשון רב הוא לשון יחיד. . היינו שכל החלקים מתאחדים והי' לאחדים ואגודה אחת" (ועיי"ש ביאור החילוק שבין רב מבבל לרבי מא"י).

(101) לכאורה הכוונה ש"בבל" (ביחס לארץ ישראל) הוא בדוגמת הגוף (ביחס להנשמה), וזה שעושה מרבים "רב" לשון יחיד, מורה על מעלת הגוף (אף שאינו בתכלית הזיכוך, רבי ביו"ד, מארץ ישראל).

(102) כלומר: אף ש"מרגלא בפומי" דרב (שהוא במעלת הגוף) לא כעוה"ז עוה"ב וכו", שבזה מודגשת מעלת הגוף שלע"ל (בעוה"ב) יהי' מזוכך כ"כ עד שיוכל ליהנות ולקבל חיות מזיו השכינה, מ"מ, לא אמר רב שהגוף יהי' עוד למעלה מהנשמה, שזהו תוכן ההוספה דה"ת"ר גדולה הבטחה. . לנשים יותר מן האנשים" (כנ"ל), כיון שלא הי' בתכלית הזיכוך לגמרי ("רב", ולא "רבי").

(103) לאחר ששמע ש"ת"ר גדולה הבטחה. . לנשים יותר מן האנשים, הדגשת מעלת הגוף ביותר עד שיהי' עוד למעלה מהנשמה — שאל לרבי חייא כו' (כדלקמן בפנים).

(104) "רבי" ביו"ד, שמורה על תכלית הזיכוך, כנ"ל.

(105) תענית ה, ב.

(106) פ' ראה כז, ד. — ושם: "איתא בגמרא בב"מ (דפ"ה ע"ב) שר' חייא ובניו (יהודה וחזקי') היו דוגמת האבות אברהם יצחק ויעקב. וגם איתא בגמ' במ"ק (דכ"ה ע"א) יהודא מימינא דאבוה וחזקי' משמאלא".* ופי' בס' חמדת צבי על הת"ז שר' חייא הוא בחי' יעקב, ולכן גוהרקי שלו מנפשי' סליק, ע"ד ת"ת עולה עד הכתר, וגם כי ביעקב נאמר כי שרית עם אלקים ועם אנשים, שא"צ למלאכים כו'. וגם י"ל דלכך נקרא חייא ע"ד יעקב אבינו לא מת כו" (וראה גם לקוטי לוי"צ הערות לזח"ב ע' ו' ואילך).

(107) נוסף על האמור לעיל ש"רבי" (ביו"ד) כשלעצמו מורה על תכלית הזיכוך.

(108) הובא בלקו"ת שם — מב"מ שם: "בכולהו אזלי מלאכי כי סלקי ונחתי, לבר מגוהרקא דר' חייא דמנפשי' סליק ונחית".

(109) ראה לקו"ת במדבר יא, סע"ד ("המלאכים מעטרין לתפלה גפיף ונשיק ומעטר לה, כי להיות התפלה בקול ודבור גשמי א"א לעלות כ"א ע"י המלאכים כו"). שה"ש מג, ג ("המלאך

(* היינו, שר' חייא הוא באמצע. — ויש לעיין בכוונת רבינו "שהעמידו רבי באמצע". ואולי נשמטה תיבת "חייא".

ובמילא עליו לדעת זאת¹¹⁰. נשים — גוף — במאי קאזכי — [וביל"ש¹¹¹ הגירסא בפ"י לעלמא דאתי, וכהובא בחדא"ג¹¹²] — וביותר יוקשה לו דאפ"ל דמצות [ותפלה ?], עבד¹¹³, שייך יותר לגוף, ותורה, שר¹¹³, יותר לנשמה¹¹⁴. וזיכוך הוא ע"י תורה¹¹⁵, ותו"א¹¹⁶, המאור שבה כו'¹¹⁷. וע"ז א"ל ר"ח דיש להם באקרוי — מקרא — באתנוי — משנה וגמרא — ונטרי — שמושה של תורה שגדול מלמודה¹¹⁸ (ברכות ז:)

.. מקבל תפלות של ישראל ומפשיט' מגשמיות לרוחניות"). — זוהי מעלת ר' חייא ש"גוהרקיי שלו מנפשי' סליק .. א"צ למלאכים כו".

(110) כלומר: כיון שרבי חייא ה' בתכלית הזיכוך [הן מצד הענין ד"רבי", והן מצד הענין ד"חייא"], עליו לדעת פרטי הענינים הקשורים עם זיכוך הגוף, ולכן שאל רב לרבי חייא דוקא (על זה ש"ת"ר גדולה הבטחה .. לנשים כו") נשים (גוף) במאי זכיין, כדלקמן בפנים.

(111) יל"ש ישעי' עה"פ (רמז תלז).

(112) נעתק לעיל בהערה 19.

(113) ראה תו"א מקץ לו, ד: "תורה .. כשר לפני המלך .. מצות כעבד לפני המלך". — ולהעיר, שגם תפלה (כמו מצוות) ענינה "כעבד לפני המלך" (ראה שבת יו"ד, א. שו"ע אדה"ז אור"ח סוסצ"ה). ואולי ספקו של רבינו בנוגע לתפלה, הוא, אם אפ"ל ששייכת יותר לגוף, שהרי היא "עבודה" שבלב"ב" (ריש תענית).

(114) ראה תניא פל"ה (מד, סע"א ואילך), ושם פל"ז (מט, א"ב). ובכ"מ.

(115) וכיון שתורה שייך יותר לנשמה, נשאלת השאלה: נשים — גוף, ששייך יותר למצוות

— במאי זכיין, כיצד נעשה זיכוך הגוף ביותר עד כדי כך שיהי' עוד למעלה מהנשמה.

(116) כלומר, ענין זה שזיכוך הוא ע"י תורה מרומז במ"ש (משלי ו, כג) "תורה אור".

(117) "המאור שבה ה" מחזירן למוטב" (פתיחתא דאיכ"ר ב. ועוד) — שזהו"ע הזיכוך.

(118) לכאורה הכוונה ש"שמושה של תורה" שייך יותר להגוף, וכיון ששמושה של תורה

גדול מלימודה, שייך שפיר שיהי' זיכוך הגוף ביותר עד שיהי' עוד למעלה מהנשמה, שאל"י שייך יותר לימוד התורה.

הוית ישראל לעם ביצי"מ ומ"ת, שלכן נלמדו דיני גרות ממשך זמן זה. וכדאיתא כריתות (ט.)¹, ויד הל' א"ב יג' א'ד' נכנסו ישראל לברית במילה וטבילה וקרבן. מילה היתה במצרים כו', וטבילה היתה במדבר קודם מ"ת כו', וקרבן שנאמר כו'. וכן לדורות כשירצה העכו"ם ליכנס לברית כו'. וכ"מ ביבמות (מו.)², וע"ש ברש"י ד"ה באבותינו, "בימי משה כשיצאו ממצרים ויצאו מכלל ב"נ לקבל התורה ולקבל פני השכינה". והאריך בזה בס' פרשת דרכים³.

ואין להקשות מקדושין (יח.) ודילמא ישראל מומר שאני' — דקאי אעשו — די"ל דעדיפא מיני' משני'. ובנזיר (סא.) לא הביא אלא פסוק דעשו⁶. ועייג"כ חגיגה (ג.) אברהם תחלה לגרים, אבל, בתוס' פי' שנצטוו על המילה טפי מכל אותם שלפניו⁷. וברמב"ן בראשית (כו' ה')⁸ ששמרו

(1) ושם: "ככם כגר .. רבי אומר ככם כאבותיכם, מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם (זריקת דמים על המזבח — פרש"י), אף הם לא יכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים".

(2) ושם: "ת"ר גר שמל ולא טבל, ר"א אומר הרי זה גר, שכן מצינו באבותינו שמלו ולא טבלו. טבל ולא מל, ר' יהושע אומר הרי זה גר, שכן מצינו באמהות שטבלו ולא מלו. וחכמים אמרים .. אין גר עד שימול ויטבול". — ומזה משמע שלמדים דיני גירות ממשך זמן זה (אלא, שביבמות מדבר רק אודות מילה וטבילה, ואינו מזכיר קרבן).

(3) דרך האתרים דרוש ראשון. — ושם: "ממדבר קדמות אשא עיני בחקירה אחת עמדו עלי' כל המפרשים ז"ל מערכה מול מערכה, אם קודם מתן תורה מאחר שנימול אברהם וקיים כל המצות .. אם יצאו מכלל בני נח לגמרי, ואפי' להקל, או לא", עיי"ש בארוכה.

(4) בקידושין שם: "רב חייא בר אבין א"ר יוחנן עובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה, דכתיב (דברים ב, ה) כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר, ודלמא ישראל מומר שאני וכו'". — ולכאורה קשה מזה על האמור שרק ביצי"מ ומ"ת יצאו מכלל בני-נח, שהרי עשו (שהי' לפני יצי"מ ומ"ת) נקרא "ישראל מומר".

(5) תירוץ הגמרא (על הקושיא "ודלמא ישראל מומר שאני") הוא "אלא מהכא, כי לבני לוט נתתי את ער ירושה" (שם, ט.). — ומבאר רבינו, שהגמרא היתה יכולה לתרץ שיכולים שפיר ללמוד מ"עשו", כי, עם היותו מזרע אברהם, אין לו דין ישראל מומר (כיון שרק ביצי"מ ומ"ת נעשו ישראל), אבל, עדיפא מיני' משני (ללא צורך בשקו"ט הנ"ל) — שלמדים זאת מפסוק שנאמר בלוט, שאינו מזרע אברהם.

(6) בנזיר שם: "והאמר רב חייא בר אבין א"ר יוחנן עובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה, דכתיב כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר", ולא נזכר שם הפסוק דלוט כלל, ומזה משמע שיכולים שפיר ללמוד מעשו, כיון שיש לו דין עכו"ם.

(7) כלומר: מדברי הגמרא "אברהם תחלה לגרים" אין להוכיח שכבר בזמנו של אברהם יצאו מכלל בני נח, כי, בתוס' מפרש זה לענין הציווי על המילה בלבד, ולא לגדר ודין גירות ממש שמוציאה מכלל בני נח.

(8) בביאור מ"ש "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמתי וגו'", שהי' אברהם (וכן

המצות בארץ בלבד⁹ — הובא ביפ"ת ב"ר רפס"ד¹⁰. ומה שהקשה שם שהרי עתיד — יעקב — לנסוע משם לא"י¹¹, כבר עמד ע"ז הרמב"ן (ויקרא יח' כה'¹²) — ועיין ראב"ע ויקרא יח' כו'¹³.

והסדר בזה, דמילה היתה במצרים, טבילה במדבר, קרבן בהר סיני, ה' סיון, ערש"ק, ולמחרת¹⁴ ניתנה תורה (ע"י רש"י ד"ה ישנה חגיגה ו-15),

— אף שבלאה"כ מוכרחת היתה המילה במצרים מפני אכילת ק"פ¹⁶, מ"מ, משמע קצת דגם בענין גירות כך הוא הסדר — ויעויין תוד"ה מטבילין יבמות מז: המילה קודם הטבילה כו'¹⁷. ועייג"כ הגה"מ

יצחק ויעקב) מקיים ומשמר את התורה עד שלא נתנה — שעל זה "יש לשאול איך הקים יעקב מצבה ונשא שתי אחיות וכו'".

(9) לכאורה כוונת רבינו שמזה ששמרו המצוות בהיותם בארץ ישראל בלבד, יש להוכיח שקיום המצוות קודם מ"ת אינו גדר של גירות (שבזה לא שייך לחלק בין א"י לחו"ל), אלא חומרא יתירה שקבלו על עצמם.

(10) פיסקא ד'.

(11) וז"ל: "אע"ג דכניסת האחיות הוה בח"ל, מ"מ עתיד ה' לבוא עמהם לא"י, לולי שמתה רחל בדרך, וכי ידע שתמות רחל בח"ל".

(12) בפירושו על הפסוק "ותטמא הארץ ואפקוד עונה עלי' ותקיא הארץ", ש"החמיר הכתוב בעריות בעבור הארץ .. הארץ שהיא נחלת השם הנכבד תקיא כל מטמא אותה", ובהמשך הענין מבאר ש"זו היא מצות יעקב אבינו לביתו ולכל אשר עמו הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם והטהרו", ומוסיף, ש"השם לו לבדו נתכנו עלילות שמתה רחל בדרך בתחלת בואה בארץ, כי בזכותה לא מתה בחוצה לארץ, ובזכותה לא ישב בארץ עם שתי אחיות, והיא היתה הנשאת באיסור האחוה. ונראה שנתעברה בבנימין קודם בואם בשכם, ולא נגע בה בארץ כלל כו'".

(13) ושם, בפירושו על הפסוק "ושמרתם גו' ולא תעשו מכל התועבות האל האזרח והגר הגר בתוכם": "וטעם ולא תעשו מכל התעבות האלה שנית, להכניס הגר, כי זאת המצוה היא שוה לאזרח ולגר בעבור שהוא דר בארץ ישראל. ואם יש לך לב תוכל להבין כי בימי יעקב שלקח שתי אחיות בחרן .. לא נטמאו בהם".

(14) ו' סיון, יום השבת — "דכולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל" (שבת פו, ב).

(15) ושם: "והכי תניא במסכת שבת בפרק ר' עקיבא (דף פח) רבי יוסי אומר בשני עלה .. בחמישי בנה מזבח והקריב עליו קרבן .. ואין אתה מוצא בנתינת התורה בנין מזבח אלא באותו שנאמר וישלח את נערי בני ישראל וגו' — שזהו הפסוק שממנו למדים (בכריתות וביד שם) חיוב קרבן בגירות.

(16) שנאמר בו (בא יב, מח) "וכל ערל לא יאכל בו" — שמזה למדים ש"מילה היתה במצרים, שנאמר וכל ערל לא יאכל בו" (רמב"ם שם). — וכיון שגם לולי הגיור מוכרחת היתה המילה במצרים מפני אכילת קרבן פסח, אין הכרח שהמילה במצרים היא בגלל קדימתה בסדר הגירות.

(17) בגמרא שם: "קיבל, מלין אותו מיד .. נתרפא מטבילין אותו מיד". ובתוס' שם: "משמע שהמילה קודם טבילה, וכדאמר אין גר עד שימול ויטבול".

הל' א"ב פי"ד ה"ה¹⁸ —

לכאורה י"ל: ישראל היו מושקעים במ"ט ש"ט¹⁹, והי' צ"ל היציאה מזה, ואח"כ הכניסה בקדושה, ואח"כ העלי' רצוא להתייחד באוא"ס, שאח"כ י"הי' מ"ת, המשכת הטיפה — עיין לקו"ת ד"ה תורה ציווה בתחלתו²⁰ — וכמוש"נ (שמות יט' ד') אתם ראיתם א) אשר עשיתי למצרים — הכנעת הקליפה — ב) ואשא אתכם על כנפי נשרים — עלי' וכניסה בקדושה — ג) ואביא אתכם אלי' — יחוד באוא"ס — שכ"ז הי' קודם מ"ת²¹. וע"ד מה שדימה בזה"ק (²²) לאשה שצריכה לספור ז"נ כו', הרי באשה ג"כ הסדר הוא: פסקה מזובה, ז"נ, טבילה שמותרת לבעלה, קשוט וקריבה לבעלה, ואח"כ הביאה²³.

וזוהו ג"כ בזה²⁴: מילה — יציאה מהטומאה, הסרת מסך המסתיר על נה"א עכ"פ, אף שעדיין לא נטהר (עיין סש"ב פל"א²⁵); טבילה —

(18) ברמב"ם שם: "ואם קיבל .. מלין אותו מיד .. ומשהים אותו עד שיתרפא רפואה שלימה, ואחר כך מטבילין אותו". ובהגהות מיימוניות: "וכן כתבו התוספות שהמילה קודם הטבילה כדאיתא התם אינו גר עד שימול ויטבול, וכן בפרק ד' מחוסרי כפרה דקאמר מה אבותינו לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה כו'".

(19) = שערי טומאה. — ראה זו"ח ר"פ יתרו.

(20) ברכה צג, סע"ד ואילך. — ושם: "ביום חתונתו זו מתן תורה .. משמע שכנס"י נק' כלה .. בכמה דוכתי משמע ג"כ דפי' ביום חתונתו היינו שישראל הם הכלה, וכדפירש"י ע"פ ה' מסיני בא, יצא לקראתם כו' כחתן היוצא להקביל פני כלה .. וכ"מ ג"כ ברבות נשא פי"ב ביום חתונתו זה סיני, חיתונין היו, שנאמר וקדשתם היום כו', משמע שישראל הם מקבלים הקדושין .. ואל אישך תשוקתך, ביום ההוא תקראי לי אישי, והיינו שיהיו בבחי' כלה לגבי הקב"ה להיות כלתה נפשי, כלה שארי ולבבי כו'".

(21) וכנ"ל, שאחר כ"ז (היציאה ממ"ט שערי טומאה, הכניסה בקדושה, והעלי' רצוא להתייחד באוא"ס, שזהו תוכן ג' הענינים ד"אשר עשיתי למצרים", "ואשא אתכם על כנפי נשרים", "ואביא אתכם אלי' — שכ"ז הי' קודם מ"ת) יהי' מ"ת, המשכת הטיפה.

(22) ח"ג צז, רע"ב. — ושם: "כדא אתתא כד פסקו מנה דמי מסאבותא .. מה כתיב וספרה לה שבעת ימים, אוף הכא .. וספרתם לכם .. בגין לאתדכאה במיין עלאיין קדישין .. לאתחברא בי' במלכא ולקבלה אורייתא".

(23) כלומר: דוגמת פסקה מזובה — היא היציאה מהטומאה (הכנעת הקליפה). דוגמת הז' נקיים והטבילה שמותרת לבעלה — היא העלי' וכניסה בקדושה, דוגמת הקשוט וקריבה לבעלה היא העלי' והרצוא להתייחד באוא"ס. ודוגמת הביאה שלאח"ז — הוא מתן תורה (המשכת הטיפה).

(24) כלומר: ג' ענינים הנ"ל הם גם בסדר הגירות, כדלקמן בפנים.

(25) ושם (מ, ב): "בחי' יציאת מצרים שנאמר בה כי ברח העם .. מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו בחלל השמאלי, כי לא פסקה זוהמתם עד מתן תורה, רק מגמתם וחפצם היתה לצאת נפשם האלקית מגלות הס"א היא טומאת מצרים כו'".

כניסה בקדושה, כי במשך זמן זה²⁶ ניתנו להם מצות במרה²⁷. ובזהר (28) דהזמן דבין יצי"מ ומ"ת הי' ע"ד ספה"ע שאחר זמן, אף שאז עדיין לא נצטוו ע"ז²⁹, שספה"ע ענינו ספירת ז"נ, כנ"ל מהזהר³⁰. ועייג"כ יד סוף הל' מקואות רמז יש בדבר — ענין הטבילה — המכון לבו לטהר נפשו מטומאת הנפשות כו' כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת הטהור כו'³¹. טבילה אותיות הביטל³²; קרבן — שצ"ל כאלו מקריב חלבו ודמו³³, שעולה ונכלל באש שלמעלה³⁴.

ולולא דמסתפינא: מילה בשמיני — בינה. טבילה במים דוקא — חכ' (עיי'ן סי' כונת המקוה³⁵). קרבן — א"א³⁶. וזהו שדוקא שבט לוי אחזו תמיד במצות מילה³⁷, וגם במדבר (ספרי זוטא. הובא ביל"ש, ברש"י

(26) בין יצי"מ למ"ת.

(27) ראה סנהדרין נו, ב. וש"נ (וראה שה"מ מלוקט ח"ד ע' רלח"ט, ש"ביצי"מ הותחל הענין דמ"ת, ולכן לפני יצי"מ נצטוו בכמה מצוות שזה הי' הקדמה להענין דמ"ת שהתחיל ביצי"מ, ולאח"ז נצטוו עשר מצוות במרה שזה הי' הכנה למ"ת בפועל").

(28) שם, סע"א ואילך: "ת"ח ישראל כד הוו במצרים הוו ברשותא אחרא והוו אחידן במסאבותא כאתתא דא כד היא יתבא ביומי דמסאבותא. בתר דאתגזרו עאלו בחולקא קדישא דאקרי ברית .. כיון דעאלו בחולקא קדישא פסקא מסאבו מנייהו, ואמר קב"ה מכאן ולהלאה חושבנא לדכיותא, וספרתם לכם .. שבע שבתות כו'".

(29) שהרי הציווי בתורה הוא "כי תבואו אל הארץ גו' והבאתם את עומר ראשית קצירכם גו' והניף את העומר לפני ה' ממחרת השבת גו' וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות גו'" (אמור כג, י"טו). — ובזמן שבין יצי"מ למ"ת, בהיותם במדבר, עדיין לא נצטוו על זה.

(30) ומזה מובן שהזמן שבין יצי"מ ומ"ת שייך להכניסה בקדושה, ע"ד ספירת ז' נקיים (לאחרי שפסקה מזובה) כהכנה להטבילה.

(31) ובזה יומתק יותר שטבילה ענינה כניסה בקדושה.

(32) ראה סידור (עם דא"ח) סוף דרוש כוונת המקוה (באופן אחר קצת: "אותיות ביטול כאותיות טבילה אלא שנתחלף הוי"ו בה"א בלבד").

(33) לשון חז"ל — ברכות יז, א (לענין תענית במקום קרבן): "חלבי ודמי .. כאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח". וראה רמב"ן ויקרא א, ט (בנוגע לכוונת הקרבן): "ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו כדי שיחשוב .. (ש)ראוי לו שישפך דמו וכו'".

(34) ונמצא, שהקרבן לפני מ"ת ש"על ידי כל ישראל הקריבוים" (רמב"ם הנ"ל) מורה על העלי' היחוד וההתכללות דבנ"י באו"ס, אש של מעלה שהיתה יורדת ע"ג המזבח (ראה יומא כא, ב).

(35) ושם (קנט, ג): "מקוה מים הוא בחי' בינה .. והמים עצמן הוא בחי' חכמה לפי שאין להם גוון כו'", עיי"ש (ושם קנו, ב) בארוכה.

(36) כלומר: ג' הענינים דמילה טבילה וקרבן, ובסדר זה דוקא — תוכנם בסדר הספירות מלמטה למעלה: בינה (מילה), חכמה (טבילה), אריך אנפין (קרבן).

(37) לכאורה הכוונה — ע"פ המבואר בלקו"ת המצויין לקמן בפנים — שבחינתו של שבט לוי היא בינה, ומצות מילה (בשמיני) היא בכינה.

עה"ת, וביד א"ב פי"ג הנ"ל³⁸) ועייג"כ לקו"ת³⁹ ד"ה ועבד הלוי הוא. וכיון שהי' אז התחלת היותם לעם, היתה ההכנה במדבר בלבוש המח' והדבור, אבל לא בלבוש המעשה,

— בלקו"ת פ' שלח ב' לשונות: מח' או מחו"ד. עיי"ש ד"ה ויאמרו וד"ה שלח⁴⁰. — ולהעיר מאוה"ת כג: ומד"ה ג"פ בשנה דפ' משפטים רע"ח, שיש בדבור ב' מדרי"י⁴¹: שביצירה (שבהתחלקות ו"ק,

(38) ספרי זוטא — הובא ביל"ש (ברכה) רמז תתקנה ("ישראל לא היו מלין, מי הי' מל שבטו של לוי, שנאמר ובריתך ינצורו"). ברש"י עה"פ ("ובריתך ינצורו — ברית מילה, שאותם שנולדו במדבר, של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו מוליך ומלין את בניהם"). וברמב"ם (הל' איסורי ביאה פי"ג ה"ב) הנ"ל ("שכולם ביטלו ברית מילה במצרים, חוץ משבט לוי, ועל זה נאמר ובריתך ינצורו").

(39) קרח נה, ב. — ושם: "ועבד הלוי הוא, פי' כמ"ש בזהר (ח"ג קעח, ב ובהגהות מהרח"ו) שכל עבודת הלויים היינו להמשיך מבחינת הוא, שהוא בינה כו"י."

(40) בד"ה ויאמרו (לו, ב): "שרש המרגלים הוא מבחי' עולם המחשבה .. דור המדבר שנקראו דור דעה, ועל כן לא רצו להשפיל א"ע ליכנס לארץ ישראל שהוא מבחי' עולם הדיבור .. לקיים שם התורה והמצוות כו"י. ובד"ה שלח (לו, סע"ב ואילן): "המרגלים היו במדרגה גבוה מאד ולא רצו להשפיל א"ע למצות מעשיות .. ורצו להיות במדבר דוקא .. שהוא המשכת אור א"ס ב"ה לבחי' הדבור" (וראה גם רשימות חוברת ז' ע' 40).

(41) באוה"ת (בראשית) שם: "בבחי' אותיות הדיבור יש ב' בחי' ומדריגות, ולמטה יובן מענין אותיות הדיבור ואותיות הכתב .. י"ל עדמ"ש באגה"ק ד"ה ויעש דוד שם בענין פנימיות האותיות וחומר וגוף האותיות, ושעולם העשי' מקבל מחומר וגוף האותיות, משא"כ עולם היצירה .. או .. (ע"ד) שיש מעלה בתושבע"פ על תושב"כ, שבתושבע"פ האותיות מתפשטים לפי ערך ריבוי התפשטות השכל, מש"כ בתושב"כ אין שינוי בהאותיות כו', והרי נודע דמקרא בעשי' ומשנה ביצירה, א"כ י"ל עד"ז החילוק בין אותיות דעשי' לאותיות דיצירה."

ובד"ה ג"פ בשנה רע"ח (סה"מ תרע"ח ע' קעו): "יש בדבור ב' מדרי', דהנה דבור הוא ביצירה, כנודע דמחדו"מ הן בי"ע, ויש דבור בעשי'. ומבואר במ"א דדיבור שהוא בהתחלקות ו"ק הוא ביצירה, דז"א מקננא ביצירה, ואותיות הדבור שאינם בהתחלקות ו"ק הן בעשי', דמל' מקננא באופן ואתעבירת נקודא חדא כו'. וביאור זה הוא ע"ד מקרא בעשי' ומשנה ביצירה, דמקרא הוא רק אותיות בלבד, דמלטטפת אין אנו יודעים עדיין איך שצריכין להיות התפילין, וזהו שהוא רק נקודה א' בלי התחלקות ו"ק, ומשנה שהיא כשר פסול טמא טהור כו', וזהו בחי' התחלקות ו"ק, ה"ז ביצירה כו'. גם י"ל דכשהדבור מקבל מת"ת הוא ביצירה, וכשמקבל רק מנה"י ה"ז בעשי' כו' (עמ"ש בלק"ת ד"ה כי תבואו ונטעתם). וההפרש הוא ג"כ בהאותיות עצמן, דהרי באותיות יש חומר וצורה, וחומר האותיות הוא בחי' החיות דעשי', כמ"ש באגה"ק סי' ה' ד"ה ויעש דוד שם, הן בחי' כלים תחתונים דמל' שהן נשמה דעשי', ובחי' כלים האמצעים דמל' ביצירה כו"י. — לקמן בפנים, בהצא"י-יעגול, מעתיק רבינו בקיצור תוכן הביאור בד"ה זה.

ולכאורה כוונת רבינו לבאר ב' הלשונות (שבלקו"ת פ' שלח) מחשבה או מחשבה ודיבור (אם בהיותם במדבר היו במדריגת מחשבה בלבד, או גם במדריגת דיבור) — שבדיבור יש ב' מדריגות, דיבור שביצירה ודיבור שבעשי', ועפ"ז י"ל שבהיותם במדבר היו במדריגה העליונה שבדיבור, דיבור שביצירה (מחשבה ודיבור), ולמעלה מהמדריגה התחתונה שבדיבור, דיבור

ע"ד משנה כשר פסול כו'. או כשהדבור מקבל מת"ת. צורת האותיות. כלים האמצעים דמל') ושבעשי' (אותיות הדבור שאינם בהתחלקות ו"ק, מקרא בעשי', רק אותיות, ואין יודעין הדין ע"י. או כשמקבלת מנה"י, חומר האותיות. ושנ"42 לקו"ת ד"ה כי תבואו גו' ונטעתם⁴³, אגה"ק ד"ה ויעש דוד שם⁴⁴) — ועדיין צ"ע ע"ד הנגלה ליישב ל"ק⁴⁵, מהו החילוק בין מצות שבדבור — ת"ת בהמ"ז ק"ש, עיין ס"ש"ב פל"ח⁴⁶ — במדבר או בא"י —

כ⁴⁷ לא הי' להם שייכות לענינים הגשמיים, כי היו במדבר, והכל הי' בדרך מלמעלמ"ט, עד שכללות העבודה שנכלל בב', פנימי ומקיף, לחם לאכול ובגד ללבוש⁴⁸, אוהב גר לתת לו לחם ושמלה (דברים י' יח') ופי' הרמב"ן והם כל צרכי האדם⁴⁹,

— ויל"פ אוהב גר גו', דקאי על נה"א, ע"ד הגר אשר בקרבך

שבעשי' (מחשבה בלבד).

(42) בד"ה ג"פ בשנה הנ"ל (משא"כ באוה"ת נסמן רק לאגה"ק ד"ה ויעש דוד שם) — נעתק בהערה הקודמת.

(43) ושם (קדושים כט, ד): "הדבור מקבל מבחי' נה"י שהם הבחי' תחוננה שבמדות .. אך אחר שנבנה בחי' הדבור ע"י קבלתו מבחי' נה"י ואחוריים של המדות, עוד אח"כ מאיר בהדבור מבחי' עצמיות המדות .. תוספת האור עליון בהדבור .. ע"י מדת תפארת שלמעלה מבחי' נה"י" (ושם, ש"עשרה מאמרות .. בהם מאיר רק מבחי' נה"י להוות מאין ליש והיש נראה דבר נפרד", והתוספת אור שמבחי' התפארת הוא "שיהי' גילוי יקר תפארת גדולתו ית' כו").

(44) ושם (קז, ב ואילך): "האותיות הן בבחינת חומר וצורה .. אך העולם הזה השפל עם החיות שבתוכו קטן מהכיל ולסבול אור וחיות מבחינת צורת האותיות ופנימיותן .. כמו שמאירות ומשפיעות נשמות ומלאכים, רק ההארה וההשפעה באה ונשפע לעוה"ז מבחינת חומר וגוף האותיות וחיצוניותן כו".

(45) כלומר: ביאור הנ"ל — ליישב לשון קדשו של אדה"ז בלקו"ת פ' שלח מחשבה או מחשבה ודיבור — שיש בדיבור ב' מדריגות, דיבור שביצירה ודיבור שבעשי' [שעפ"ז אפ"ל שמ"ש שהמרגלים רצו להשאר במדבר, עולם הדיבור, קאי על הדיבור שביצירה, ומ"ש שלא רצו לירד לא"י שהיא מבחי' הדיבור, קאי על הדיבור שבעשי'] — הוא ע"פ חסידות, ועדיין צ"ע ע"ד הנגלה ליישב לשון קדשו — מהו החילוק במצוות שבדיבור בין קיומם במדבר לקיומם בארץ ישראל.

(46) בתניא שם (נא, א): "מצות התלויות בדבור ומחשבה כמו תלמוד תורה וק"ש ותפלה וברכת המזון ושאר ברכות" (ולהעיר מדיק הלשון שמצוות הנ"ל "תלויות בדבור ומחשבה").

(47) לאחרי המאמר המוסגר (בקטע הקודם) ע"ד ב' הלשונות שבלקו"ת פ' שלח, מחשבה או מחשבה ודיבור — חוזר רבינו למ"ש לפנ"ז שההכנה במדבר (בהתחלת היותם לעם) היתה בלבוש המחשבה והדיבור, אבל לא בלבוש המעשה, כי לא הי' להם שייכות לענינים הגשמיים כו'.

(48) ויצא כח, כ.

(49) הנה כ"ז ניתן להם מלמעלה — כדלקמן בפנים.

(לקו"ת ד"ה אלה החוקים ס"ב⁵⁰). לתת לו לחם ושמלה, פו"מ⁵¹, אורות דתומ"צ⁵², וכמ"ש ביל"ש (ר' קכג) ע"פ זה, לחם זו תורה כו' שמלה זו טלית, זכה אדם לתורה זכה למצות כו'. וייחס זה להק' ואוהב דוקא, עיין לקו"ת שם רס"ב⁵³, וס"ב פמ"ד וספ"י⁵⁴. וזה שייך לכל תומ"צ. עיין ס"ב פמ"א⁵⁵. —

או⁵⁶ יותר בפרטיות מזון לבוש בית — וגם בבקשת יעקב נרמז בית, ושבתי בשלום אל בית אבי⁵⁷ — הנה כ"ז ניתן להם מלמע':

מן, לחם מן השמים, כמארז"ל (יומא עה): שנבלע ברמ"ח איברים שלא הי' בו פסולת. לבוש, שמלתך לא בלתה (דברים ח' ד'), שענני הכבוד היו מזהצין אותן (פסיקתא הובא ביל"ש ורש"י עה"ת⁵⁸) — וצ"ע הנוולדים במדבר מאין לקחו לבושים⁵⁹. ואולי מתגרי או"ה. עיין יומא שם⁶⁰ — בית, שנא' כי בסוכות הושבתי (ויקרא כג' מג'), ענני הכבוד

(50) ושם (בחוקותי מט, א): "ופ" הגר אשר בקרבך היא השכינה אשר ממנה בה האהבה מסותרת אשר בלב כאו"א מישראל אשר היא בבחי' גלות בתוך הגוף, ונק' בשם גר שהיא בארץ לא לו, שהוא ניצוץ אלקות המחיי' את נפשו, וכמארז"ל גלו כו' שכינה עמהם".
(51) פנימי — לחם (מזון), ומקיף — שמלה (לבוש).

(52) תורה — אור פנימי, לחם, ומצות — אור מקיף, שמלה (ראה תניא ספ"ה).

(53) אולי הכוונה להמבואר שם ש"ישראל מצד עצמם עלו במחשבה שאין שם שום הסתר פנים ורצונם לדבקה בו ליחודו ית" — שבזה מודגש ענין האהבה.

(54) בפמ"ד (סג, א): "ואהבה רבה וגדולה מזו והיא מסותרת ג"כ בכל נפש מישראל בירושה מאבותינו היא מ"ש בר"מ כברא דאשתדל בתר אבוי ואימי' דרחים לון יתיר מגרמי' ונפשי' ורוחי' כו', כי הלא אב אחד לכולנו". ובספ"י: "וכמ"ש ברעיא מהימנא פ' תצא כברא דאשתדל וכו'". — אלא, שבספ"י מדובר אודות "בני עלי", משא"כ בפמ"ד מדובר אודות האהבה המסותרת שבכל נפש מישראל בירושה. וכנראה, שבגלל זה מקדים רבינו פמ"ד לספ"י.

(55) ושם (נו, ב ואילך), בביאור הענין ד"לשם יחוד קב"ה ושכינת' בשם כל ישראל" שנעשה ע"י כל התומ"צ, ש"אף שלהיות כוונה זו אמיתית בלבו שיהי' לבו חפץ באמת יחוד העליון הזה צריך להיות בלבו אהבה רבה .. כברא דאשתדל .. כו' [כמ"ש לעיל בשם רעיא מהימנא], מ"מ יש לכל אדם להרגיל עצמו בכוונה זו כי .. מעט מזער חפץ לבו בזה באמת מפני אהבה הטבעית שבלב כל ישראל כו'".

(56) לאחרי מאמר המוסגר (בקטע הקודם) בפי' "אוהב גר גו" — חוזר רבינו למ"ש לפנ"ז שבהיותם במדבר הי' הכל בדרך מלמעלמ"ט, ב' הענינים הכלליים דפנימי ומקיף, לחם ושמלה, או יותר בפרטיות: מזון (פנימי) לבוש ובית (מקיף).

(57) ויצא כח, כא.

(58) פסיקתא דר"כ ויהי בשלח. הובא — עה"פ שמלתך גו' — ביל"ש (רמז תתנ) ורש"י עה"ת.

(59) ובפסיקתא יל"ש ורש"י שם מצינו רק שהלבושים של הקטנים היו גדלים עמהם, אבל לא נזכר מאומה ע"ד לבושים חדשים לאלה שנולדו במדבר.

(60) ושם: "דברים שתגרי אומות העולם מוכרין אותן להם".

(סוכה יא:), שהם הגינו עליהם כמו שבית מגין, ועוד יותר (רש"י יבמות עב. ד"ה איבעית, שהגינו מחמה. בר"ה ג. וישמע הכנעני כו' שנסתלקו ענה"כ וכסבור ניתנה רשות להלחם בישראל כו'⁶¹). וגם למד"א⁶² סוכות ממש, אפ"ל שבכ"ז הרי אומר ע"ז הושבתי דוקא⁶³.

וכ"כ הי' כל הסדר במדבר בדרך מלמעלמ"ט, עד שלחד מד"א⁶⁴, גם חלקם בעולם — עיין שש"ב פל"ז⁶⁵ — הי' מתברר בלי פסולת, שזהו מרז"ל ביומא (שם) אף דברים שתגרי או"ה מוכרים להם מן מפיגן⁶⁶.

ולכן לא רצו המרגלים ליכנס לארץ, שהוא השפלה למטה בענינים הגשמיים לעשות שם דירה לו ית'. ובבחי' זו כתיב⁶⁷ רגלי' יורדות מות, כי בהיותו עוסק למטה בענינים גשמיים אפשר לו ליפול ח"ו בתאוות כו'⁶⁸.

ואואפ"ל דיש ב' אופנים בעבודה: יושבי אהל ובעלי עסק [נתבאר תו"א ולקו"ת ד"ה מי יתנך⁶⁹. ועייג"כ ד"ה ושמתי כדכד⁷⁰]. ישכר וזבולן.

(61) בחצע"ג זה מציין רבינו המקור למ"ש לפנ"ז שענני הכבוד "הגינו עליהם כמו שבית מגין, ועוד יותר", ועל זה מציין: (א) "רש"י יבמות" — "ענני הכבוד שהיו מקיפין ולא היתה חמה יכולה להכנס" — שזוהי הגנה כמו שבית מגין (כדוגמת "סוכות ממש", "מפני החמה" — פרש"י סוכה שם), (ב) "בר"ה .. שנסתלקו ענני הכבוד וכסבור ניתנה רשות להלחם בישראל" — שזוהי הגנה עוד יותר מכמו שבית מגין, (גם) ממלחמה כו'.
(62) = למאן דאמר (סוכה שם).

(63) כלומר, גם בסוכות ממש — הושיבם הקב"ה, כך, שגם ה"בית" בא מלמעלה (ראה גם רשימות חוברת ג' ע' 38).

(64) ר"א בן פרטא (והוא מרז"ל ביומא המובא לקמן בפנים).
(65) ושם (מח, א): "כל פרט מהם (מכללות ישראל שהם ששים רבוא נשמות פרטיות) הוא כולל ושייך לו החיות של חלק אחד מששים רבוא מכללות העולם התלוי בנפשו החיונית להעלותו לה' בעלייתה, דהיינו במה שמשמש מעוה"ז לצורך גופו ונפשו החיונית לעבודת ה', כגון אכילה ושת' דומיהם ודירה וכל כלי תשמישיו".

(66) כלומר: דברים שתגרי אומות העולם מוכרים לבנ"י — הם חלקם (של בנ"י) בעולם ("מה שמשמש מעוה"ז כו'"), וגם בזה (לא רק בלחם מן השמים) הי' הבירור באופן שלא הי' בו פסולת — להמ"ד ש"מן מפיגן".

(67) משלי ה, ה.

(68) לקו"ת שלח מא, א.

(69) בתו"א (תרומה פ, ב ואילך), ש"כאח לי יונק שדי אמי" נאמר ב"בעלי תורה" שנמצאים ב"ד' אמות של הלכה" "לעסוק בתורה תמיד", ו"אמצאך בחוץ קאי על בעלי עסקים, אע"פ שא"א להם לעסוק בתורה תמיד שיהיו בבחי' יונק שדי אמי ע"י ד' אמות של הלכה, מ"מ, עליהם נאמר דמ"מ אמצאך בחוץ ג"כ .. שגם הבעלי עסקים ימצאוהו בחוץ כיון שע"י עסקיהם מתעלים הנצוצות .. (ו)אדרבה .. הבעל עסק .. מעורר וממשיך ממקום גבוה מאד .. ע"י אתכפיא ובטול היש לאין .. וזהו ענין שזבולון קודם לישכר" (נוסף לכך שגם אצל בעלי עסקים ישנו הענין ד"כאח לי גו'", ע"י קביעת עתים לתורה).

ובמדבר היו בבחי' יושבי אהל. בכניסה לארץ, ארץ כנען, סוחר⁷¹, בעלי עסק. וזהו מדבר, שאינו מקום ישוב, שם אפשר בנקל יותר להיות במדרי' יחו"ע, בטול במציאות, שאינו מציאות כלל, והרי תורה — שניתנה במדבר דוקא⁷² — קדמה לעולם⁷³. אלא שכיון שירדה ונשתלשלה כו', וגם הקדימה לעולם היא בערך, אלפיים שנה⁷⁴, שמזה גופא ראי' שאף שקדמה בכ"ז יש לה שייכות לעולם⁷⁵, לכן צריך התבוננות בזה שהעולם אינו מציאות בפ"ע, וד' הוא הא' אין עוד⁷⁶, וההתבוננות מועיל — ביושבי אהל — להסיר ההעלם והסתר דגשמיות העולם. וזהו שמשא לא אמרו לבשכמל"ו (פסחים⁷⁷), שהוא יחו"ת (ז ושער היחווה"א⁷⁸), כי במדבר היו יכולים להיות במדרי' יחו"ע. אבל בעלי עסק, אין ההתבוננות

ובלקו"ת (שה"ש מד, ד): "צדיקים נק' אחים, כאח לי .. שכל עבודתם מלמעלה למטה להמשיך כו' .. המדרגה השנית הוא בחי' בע"ת, וע"ז נאמר אמצאך בחוץ .. כי הנה בע"ת אינו על עבירות דוקא, כ"א גם על מי שהוא נפרד ואינו בבחי' התלהבות כו', כי הנה בעלי עסקים שאינם תמיד לה' רק קובע עתים לתורה כו' הנה כשחזור מעסקו במילי דעלמא ללמוד נק' תשובה, דהיינו ששב ממה שעסק בתחלה כו', ועי"ז נעשה גודל ההתפעלות ביתר שאת מאם לא הי' עוסק בתחלה במילי דעלמא", וממשיך לבאר מעלת העבודה דבעלי עסקים בענין האתכפיא כו'.

70) ושם (לקו"ת ראה כה, ד. כז, ד), שיש ב' בחינות בצדיקים (ש"עליהם נאמר צדיקים לעולם יירשו ארץ, תרין צדיקים"), צדיק עליון, שממשיך השפע מלמעלה למטה, וצדיק תחתון, שמעלה מלמטה למעלה (ושם כו, רע"א: "ועמ"ש בפ' תרומה בביאור ע"פ מי יתכן כאח ליי"). — ולכאורה כוונת רבינו שזהו גם החילוק שבין יושבי אוהל, שעיקר עבודתם בלימוד התורה באופן של המשכה מלמעלה למטה (צדיק עליון), לבעלי עסק, שעיקר עבודתם בבירור העולם באופן של העלאה מלמטה למעלה (צדיק תחתון).

71) ראה תו"א ר"פ וישב: "להבין ענין כנען בקדושה, הנה כנען פירושו סוחר, כמ"ש (ישעי' כג, ח) כנעני נכבדי ארץ, וכתוב (הושע יב, ח) כנען בידו מאזני מרמה, היינו עד"מ כמו הסוחר שיפור ממון .. כדי להרויח ולהשתכר .. כך .. כנ"י נמשלה בגלות לסוחר .. שע"י התלבשות השכינה בבחי' גלות .. מתבררים כל ניצוצות הקדושה", וממשיך לבאר דוגמתו בנוגע לירידת הנשמה בגוף, שע"י נעשה עליו גודל יותר כו'. — ודוגמתו בנדו"ד, בנוגע לירידה לעניני העולם (בהכניסה לארץ), שע"י ניתוסף יותר בבירור ניצוצות הקדושה שבעולם. 72) להעיר מבמדב"ר פ"ט, כו: "לכך ניתנה במדבר .. כשם שמדבר לא נזרע ולא נעבד כך המקבל עול תורה פורקין ממנו עול דרך ארץ".

73) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד וש"נ. זח"ב מט, א (הערת רבינו בסה"מ תש"ח ע' 272). — וכיון שהתורה קדמה לעולם, לכן נקל יותר (ליושב אוהל) להיות במעמד ומצב שאינו מציאות כלל.

74) "אלפיים שנה קדמה תורה לעולם" (נסמן בהערה הקודמת).

75) ראה גם סה"מ מלוקט ח"ד ע' מח.

76) ואתחנן ד, לט ("ה' הוא האלקים .. אין עוד").

77) נו, א.

78) ראה זח"א יח, ב. שער היחוד והאמונה (בתחלתו — לפני פ"א. ורפ"ז).

לבד מועלת. וכמ"ש בשיחת שמח"ת רס"ו⁷⁹, קמתי אני⁸⁰, שהבעל עסק גם כשיתבונן בביטול העולמות, ועט זיך עס בא עם ניט לייגין, מפני שעסקם בעולם ובמילא העולם מסתיר. והעצה היעוצה שבהתבוננו יחשוב, שזה שאין אצלו דער אפלייג הוא מפני התעסקותו בעולם, ולולא זה גם אצלו היתה הנחה זו (ונוסף לזה צריך ג"כ הקב"ע⁸¹ לתורה, כמ"ש שם⁸²). ולכן לא רצו המרגלים בסדר דבעלי עסק.

אבל טעו בזה, כי עיקר המשכת האורות א"א אלא ע"י ס"מ במח"ת⁸³. ורוב המצות תלויים בארץ דוקא — ובהקדמת הרמב"ן לס' דברים "אולי לא נהגו באותן המצות (שנזכרו רק במשנה תורה) רק בארץ אע"פ שהן חובת הגוף"⁸⁴ — שלכן נתאוה משה כ"כ ליכנס לארץ (סוטה יד⁸⁵).

והנה בכניסתם לארץ, התחלת העסק בענינים הגשמים, לבוש המעשה, בכדי שלא ישקעו בגשמיות וחומריות בהיותם איש תחת גפנו גו'⁸⁶, ולא יהי' הגשם מסתיר ונראה לנפרד, נצטוה כללות האומה ג' מצות (סנה' כ:): מינוי מלך, מחית עמלק, בנין ביהמ"ק⁸⁷.

מינוי מלך, שתהא אימתו עליך, שאף אם מחל על כבודו א"כ מחול (סנה' יט:), והמלך צ"ל בטל ביותר להק', שלכן כיון שכרע שוב אינו זוקף (ברכות לד:), ולכן העיקר במלך הוא יר"ש, וכדאיתא (כתובות קג:): לענין נשיא אע"פ ששמעון בני חכם כו'⁸⁸, ואיפסיק להלכה ביד (מלכים

(79) נדפסה בסה"ש תורת שלום ע' 67.

(80) לשון הכתוב — שה"ש ה, ה.

(81) = הקביעת עתים.

(82) סה"ש שם ע' 68.

(83) ראה לקו"ת שלח לח, ב: "אי אפשר לגרום המשכה זו (ד"האורות העליונים)" אם לא ע"י מעשה דוקא. . והטעם הוא משום דסוף מעשה עלה במחשבה תחלה, וכמאמר נערץ תחלתן בסופן וכו', שכל דבר שהוא גבוה ומרום יותר בעצם יתלבש דוקא בדבר היותר נמוך וכו'.

(84) ראה גם רשימות חוברת ד' ע' 40.

(85) ושם: "מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא"י, וכי לאכול מפרי' הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך, אלא כך אמר משה, הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימן אלא בא"י, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי" (וראה לקו"ת שם).

(86) לשון הכתוב — מלכים"א ה, ה. מיכה ד, ד.

(87) וממשיך רבינו (בג' הקטעים דלקמן) לבאר תוכנם של ג' מצוות אלו, ופעולתם — בהכניסה לארץ — שלא ישקעו בגשמיות וחומריות ולא יהי' הגשם מסתיר כו'.

(88) "אע"פ ששמעון בני חכם, גמליאל בני נשיא. . רבן גמליאל אינו ממלא מקום אבותיו הוה. . בחכמה (ש"הרי אחיו חכם ממנו" — פרש"י), ביראת חטא ממלא מקום אבותיו הוה."

א' ז' 89), וע"י המלך נמשך הביטול בכל העם, יר"ת ויר"ע [באריכות דרמ"צ מינוי מלך⁹⁰. עייג"כ רשימת ביה"ש רצ"ב⁹¹].

מחית עמלק. ראשית ז' גוים שבא⁹². והוא מנגד למילה, וכדרוז"ל ע"פ⁹³ אשר קרך שהי' מחתך מילותיהן כו' ד"א מל' קרי (ת"י. יל"ש. רש"י עה"ת⁹⁴), כי העברת הערלה מאות ברית קודש, הוא ענין העברת הסתר הגשמיות על אור האלק' שבתוכו שלא יראה לנפרד [באריכות בס' המצות מצות מילה⁹⁵. וש"נ], כי לעולם ה' דברך נצב גו⁹⁶, והיתפאר הגרון גו⁹⁷. עוד נתבאר טעם במילה, שעיי"ז מחלישים התאוה (מו"נ ח"ג פמ"ט). ובפי' הרמב"ן עה"ת (בראשית יז' ד') ואמרו בטעם המילה ששם זכרון כו' לבל ישתמשו בו רק במצוה ובמותר עכ"ל. ממעט ההתקשרות בענינים הגשמיים, והוא מתקשר בהתקשרות שלמע' מטו"ד באלק', שזהו שנק' ברית⁹⁸ בכתוב⁹⁹, ואומרים¹⁰⁰ כשם שנכנס לברית כו'. ועוד שם במו"נ, שעיי"ז יהיו כל בני' באחוד, וגם שזהו ברית על אמונת יחוד השם.

89) "המלכות .. ירושה לבנו .. והוא שיהי' הבן ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראה. הי' ממלא ביראה אע"פ שאינו ממלא בחכמה מעמידין אותו במקום אביו ומלמדין אותו. וכל מי שאין בו יראת שמים אע"פ שחכמתו מרובה אין ממנין אותו כו'".

90) קת, א ואילך.

91) נדפסה בחוברת ז' (השייך לכאן — ע' 27 ואילך).

92) כמ"ש (בלק כד, כ) "ראשית גוים עמלק", ש"עמלק" הוא "ראשית" לז' גוים (עמים)

שבארץ ישראל (וראה רשימות הנ"ל ע' 42 ואילך, ובהנסמן שם).

93) תצא כה, יח.

94) בתרגום יונתן (בן עוזיאל): "וקטע בית גבריהון ושדי לעילא". ביל"ש: "היו מחתכין

מילותיהן של ישראל ומזרקין אותן כלפי מעלה כו' .. אשר קרך .. טמאך, כד"א כי יהי' בך איש אשר לא יהי' טהור מקרה וגו'". ובפרש"י: "אשר קרך .. ד"א לשון קרי וטומאה", ויזנב בך, מכת זנב, חותך מילות וזורקן כלפי מעלה".

95) דרמ"צ ו, ב ואילך.

96) לשון הכתוב — תהלים קיט, פט. וראה תניא שעהיוה"א בתחלתו. — ומזה מובן

שמציאות העולם אינו דבר נפרד כו'.

97) לשון הכתוב — ישעי' יו"ד, טו. וראה דרמ"צ שם, ש"אין לכל הנמצאים העליונים

בחירה כלל להשפיע כך או כך, כי הוא ית' הוא המשפיע על ידם כגרון ביד החוצב בו".

98) ראה תו"א ס"פ לך לך (יג, ג): "גדולה מילה שנכרתו עלי' י"ג בריתות .. פי' כידוע

שענין הכריתת ברית הוא למעלה מן השכל והדעת ע"ד ב' אוהבים שעושים כריתת ברית להיות אוהבים זע"ז דהיינו שיוכרח להיות אוהבו אף אם לא הי' נמשך אצלו אהבה זו אליו אח"כ מצד השכל והדעת מ"מ מכריח א"ע לאהבה בבחינה שלמעלה מהשכל והדעת".

99) לך לך יז, ייד.

100) בעת הברית-מילה.

בנין ביהמ"ק, ששם ראו במוחש שהטבע גופא למע' מן הטבע, מקום ארון אינו מן המדה (יומא כא.).

ולהמשיך¹⁰¹ בכאו"א ובכל זמן שלא ישתקע בגשמיות, אלא יהי בטל, הי' זה בשעת — וע"י — עלייתם ג"פ בשנה לרגל*.

— ביל"ש סוף ישעי' דלע"ל יעלו בכל שבת וחדש. ומקשים איך יוכלו לעלות בכל שבת, אלא שהוא ע"פ מארוז¹⁰⁴ שעננים באים וטוענים אותם (ד"ה ג"פ בשנה, משפטים רע"ח¹⁰⁵) —

לכאורה אין מצות עלי' לרגל תלוי בבנין ביהמ"ק¹⁰⁶. ותנאים העיקרים הם, שיהי' מקום אסור הכניסה לטמא מת דהיינו עזרה (עיין רש"י ריש מס' חגיגה. ושם זי. ובירוש' חגיגה פ"א סה"א. ונפסק ביד ריש הל' חגיגה¹⁰⁷), והיינו מחנה שכינה (זבחים קטז¹⁰⁸), ושיהי' לו קרקע

(* בעלי' לרגל היו מראים הכרובים¹⁰² — עיין סוף רשימת מנורה¹⁰³.)

(101) לאחרי ביאור הטעם שבכניסתם לארץ נצטווה כללות האומה ג' המצוות: מינוי מלך, מחית עמלק ובנין ביהמ"ק, בכדי שלא ישקעו בגשמיות וחומריות ולא יהי' הגשם מסתיר ונראה לנפרד — מוסיף רבינו כיצד נמשך ענין זו בכאו"א (לא רק בכללות האומה) ובכל זמן (לא רק בכניסתם לארץ בפעם הראשונה).

(102) יומא נד, א.

(103) רשימה דמנורה — נזכרה גם ב"רשימות" חוברת א ריש ע' 13. — י"ל בעזה"י בפ"ע.

(104) יל"ש שם רמז תקג.

(105) סה"מ תרע"ח ע' קעג.

(106) בקטע זה מבאר רבינו שמצות עלי' לרגל אינה תלוי' בבנין ביהמ"ק דוקא, אלא היתה גם לפניז — במשכן שילה, בכניסתם לארץ (לאחרי י"ד שנה שכבשו וחלקו), כדלקמן בפנים. — ועפ"ז יומתק האמור לעיל שהפעולה וההשפעה דעלי' לרגל היא (ביחס להכניסה לארץ) שלא ישתקע בגשמיות אלא יהי' בטל כו', שהצורך בזה התחיל מיד בהכניסה לארץ (לאחר כיבוש וחלוקה), גם במשך ריבוי השנים שבהם עמד משכן שילה, נוב וגבעון (יותר מארבע מאות שנה), ועדיין לא נבנה בית המקדש.

(107) ברש"י ריש חגיגה: "הכל חייבין בראי', במצות יראה כל זכורך, שצריכים להתראות ברגל בעזרה". ושם ז, א: "רבי יוחנן אמר ראיית פנים בעזרה". ובירושלמי: "ר' בון בר חיי' בעא קומי רבי זעירה איכן היו מראים פנים, בהר הבית או בעזרות, א"ל נישמעניה מן הדא, הטמא פטור מן הראי' דכתיב ובאת שמה והבאתם שמה, ואין טמא מת נכנס להר הבית (בתמי', הא טמא מת מותר לכנס להר הבית, אלא ודאי שהחיוב הוא לראות בעזרה — קה"ע), הדא אמרה בעזרה היו מראים פנים". וברמב"ם: "הראי' האמורה בתורה היא שנראה פניו בעזרה כו"י.

(108) ושם (בפרש"י): "כשם שמחנה במדבר כך מחנה בירושלים. מירושלים להר הבית מחנה ישראל, מהר הבית לשער נקנור (של עזרה) מחנה לוי, מכאן ואילך מחנה שכינה, והן הן קלעים שבמדבר" (לפנים משער נקנור הוה כמקום לפנים מן הקלעים במשכן).

(פסחים ח: 109) ולא הובא ביד. ושקו"ט בנ"כ היד¹¹⁰. ובנוב"י¹¹¹) —
 ואפ"ל דבעי נמי בירה¹¹², כיון דכתיב (דברים טז' טז') את פני ה"א, ע"ד
 דבעינן בירה כיון דכתיב לפני ה' אלקיכם (עיי' רש"י ד"ה והא זבחים
 קיט.)¹¹³ — אלא דאז יקשה דהול"ל בזבחים (שם) אג' בירות, דזהו לענין
 עלי' לרגל, ואליבא דכ"ע, ולא לאוקמה בפלוגתא, ולמעשר ב"ב¹¹⁴ —
 ובמדבר לא נתחייבו בזה¹¹⁵, דלא שייך ולא יחמוד איש את ארצך (שמות
 לד' כד')¹¹⁶ — נאף שיש לחלק דרק לאחר שנכנסו לארץ תנאי הוא

(109) "אמרה תורה ולא יחמוד איש את ארצך (בעלותך לראות את פני ה' אלקיך שלש פעמים בשנה) .. א"ר אמי כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל, ושאיין לו קרקע אין עולה לרגל".
 (110) ראה משנה למלך להל' חגיגה רפ"ב: "ודע דבפ"ק דפסחים אמרינן א"ר אמי כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל וכל שאין לו קרקע אינו עולה, ולא ידעתי למה השמיט רבינו דין זה. ואי משום דבפ"ק דחגיגה תנן הכל חייבים בראי' חוץ מחש"ו ולא תני להא דמי שאין לו קרקע, הא ל"ק, וכמ"ש התוס' שם בד"ה חוץ, ומוכח מדבריהם דהא דמי שאין לו קרקע הויא הלכתא פסיקתא. וכן מוכח מ"ש בפ"ק דפסחים (דף ג') ד"ה מאל"י. ודברי רבינו צריכים לי תלמוד".

(111) מהדו"ת או"ח סצ"ד. — ושם: "ואשר תמה במכתבו על שהשמיט הרמב"ם הך דינא דר' אמי .. שכל שאין לו קרקע אינו עולה לרגל, והרבה לתמוה בזה שהרי לא מצינו פלוגתא על ר' אמי בזה .. ואני תמה מה להחליט דליכא חלוק על ר' אמי, והלא שם במקומו מצינו חולק וכו', עיי"ש בארוכה.

(112) "מקדש קרוי בירה, כדכתיב (דה"א א, כט) אל הבירה אשר הכינותי" (רע"ב מדות פ"א מ"ט).

(113) בזבחים שם, שבנוגע לאכילת מעשר שני "בעינן בירה" (מקדש — שטמ"ק), ומפרש רש"י: "דכתיב לפני ה' אלקיכם" (ראה יב, ו"ז: "והבאתם שמה .. ואת מעשרותיכם (מעשר בהמה ומעשר שני לאכול לפני מן החומה — פרש"י) .. ואכלתם שם לפני ה' אלקיכם"). — ומבאר רבינו, שכיון שגם בעלי' לרגל כתיב "יראה גו' את פני ה' אלקיך", אפ"ל שגם בעלי' לרגל בעינן בירה (כמו במעשר שני).

(114) בזבחים שם: "מעשר שני ומעשר בהמה נאכלין בנוב וגבעון לדברי רבי יהודה" (ו"מתני' (קיב, ב) דקתני מעשר שני בכל ערי ישראל, ולא הי' צריך להביאן שם, ר"ש היא דאמר חובות שאין קבוע להם זמן לא קרבו בנוב וגבעון, והיינו בכורות ומעשר בהמה .. (ו)מעשר דגן נמי לא בעי לאיתויי התם דאיתקוש להדדי כו" — פרש"י), "והא בעי בירה, ולאז תני רב יוסף שלש בירות הן שילה ונוב וגבעון (חדא חשיב לה — פרש"י) ובית עולמים, הוא תני לה והוא אמר לה לאכילת מעשר שני, ואליבא דרבי יהודה".

ומבאר רבינו, שאם נאמר שגם לענין עלי' לרגל בעינן בירה, יוקשה על דברי הגמרא בענין "שלש בירות": מהו הצורך לאוקמה בפלוגתא ("אליבא דרבי יהודה") ולמעשר שני ("הוא אמר לה לאכילת מעשר שני") — הרי אפ"ל שהענין ד"שלש בירות" נאמר לענין עלי' לרגל (ולא לענין מעשר שני), ואליבא דכו"ע (ולא רק אליבא דר' יהודה).

(115) לאחר שמבאר רבינו התנאים העיקרים הדרושים לעלי' לרגל, וביניהם, שיהי' לו קרקע, ושבעינן בירה — ממשיך לבאר עפ"ז שבמדבר לא נתחייבו בעלי' לרגל, כי, במדבר לא הי' להם קרקע, ולא הי' בירה, כדלקמן בפנים.

(116) וכיון שבמדבר — קודם הכניסה לארץ — לא שייך "ולא יחמוד איש את ארצך",

שצריך שיהי' לו קרקע, אבל לא קודם כניסה וחלוקה¹¹⁷. ויהי' פי' הכתוב בשמות (שם) ג"פ בשנה יראה, וכי אורי' גוים גו', גם אז ולא יחמוד גו'¹¹⁸] — גם אין בירה במדבר¹¹⁹, דג' בירות הן שילה נוב וגבעון ובית עולמים (זבחים קיט.). ומפ"ז¹²⁰, גם י"ד שכבשו וחלקו, פטורים, אבל מכאן ואילך חייבים. ואף דכתיב (דברים טז' טז') יראה גו' במקום אשר יבחר¹²¹, הרי גם במע"ש נאמר כן (דברים יב'¹²²). עיין רש"י ד"ה שם זבחים קיט.¹²³), ובכ"ז ישנו בשילה¹²⁴.

אין החיוב ד"בעלותך לראות את פני ה' אלקיך" (כנ"ל (הערה 109) שמפסוק זה ילפינן ש"כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל, ושאינו לו קרקע אין עולה לרגל").
117 ועפ"ז אפ"ל שגם במדבר נתחייבו בעלי' לרגל.

118 כלומר: אם נחלק שרק לאחר הכניסה לארץ ישנו תנאי בעלי' לרגל שצריך שיהי' לו קרקע, אבל קודם הכניסה לארץ וחלוקתה עולה לרגל גם אם אין לו קרקע — נצטרך לפרש שמ"ש "ולא יחמוד איש את ארצו גו'" (שמזה למדים התנאי שצריך שיהי' לו קרקע) מתייחס למש"נ בהתחלת הפסוק "כי אורי' גוים מפניך גו'", שגם אז "לא יחמוד איש את ארצו גו'", אבל החיוב ד"שלוש פעמים בשנה יראה גו'" שנאמר לפנ"ז, הוא גם קודם ש"אורי' גוים מפניך", קודם הכניסה לארץ.

119 כלומר: גם מצד התנאי שלענין עלי' לרגל בעינין בירה (כנ"ל) — לא נתחייבו במדבר בעלי' לרגל, כיון שאין בירה במדבר.

120 ומפני זה — ש"ג' בירות הן שילה כו" — לא נתחייבו בעלי' לרגל (לא רק בהיותם במדבר, אלא) גם במשך י"ד שנה שכבשו וחלקו, שאז הי' המשכן בגלגל, כיון שעדיין לא הי' בירה, ומשבאו לשילה, שנקרא בירה, נתחייבו בעלי' לרגל.

121 כלומר: בהמשך הפסוק "שלוש פעמים בשנה יראה גו' את פני ה' אלקיך" נאמר גם "במקום אשר יבחר". וא"כ, אף שבשילה שנקרא בירה, ישנו התנאי ד"את פני ה' אלקיך" (שמזה למדים שבעינין בירה), מ"מ, אין זה "במקום אשר יבחר" (בית הבחירה, ביהמ"ק שבירושלים), ולמה יתחייבו בעלי' לרגל.

122 ושם: "והי' המקום אשר יבחר ה' אלקיכם בו לשכן שמו שם שמה תביאו גו' מעשרותיכם גו'" (יא); "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וגו' כי אם לפני ה' אלקיך תאכלנו במקום אשר יבחר ה' אלקיך בו" (יז"ח).

123 בגמרא שם (בביאור הטעם שלא נזכר במשנה אכילת מעשר שני בנוב וגבעון): "מעשר, שם שם מארון קא ילפי כו" (ובנוב וגבעון לא הי' הארון), ובפרש"י: "שם שם, ואכלתם שם (דברים יב). אי נמי לפני ה' אלקיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם (שם יד*)". ובארון כתיב (שמות ז) [ונתת] שם את הארון וגו'".

ולזה עיר שהציון בפרש"י הוא דברים יד (ולא יב), אף שגם בקאפיטל יב' נאמר (לא רק "ואכלתם שם", אלא) גם "והי' המקום אשר יבחר ה' אלקיכם בו לשכן שמו שם שמה תביאו גו' מעשרותיכם גו'", שזהו תוכן הפסוק שבקאפיטל יד (ואולי נכלל זה בכונת רבינו במ"ש "עיין רש"י").

124 כמפורש במשנה (זבחים שם) "באו לשילה .. ומעשר שני בכל הרואה". — וכשם שמעשר שני (שנאמר בו "במקום אשר יבחר") ישנו בשילה, כך גם עלי' לרגל.

(* כג (ואכלת לפני גו' שם). — ובהגהה על הגליון, שגם בפרש"י "צ"ל (קודם תיבת לפני) ואכלת").

ולכאורה¹²⁵ מוכח דאלקנה הי' עולה לרגל, בחגיגה (ו' רע"א¹²⁶).
ומל' מיחייבא בשמחה¹²⁷, משמע שיש חיוב בזה, ולא מפני המנהג בלבד
ע"ד המובא תוד"ה זכוב גטין ו'¹²⁸. וכ"מ ג"כ בת"י שמואל א' א' ג', פי'
ר"י ורלב"ג שם, ורד"ק שם פ' כב'¹²⁹.

ואין להקשות מל' הש"ס (גטין ד'¹³⁰) אעולי רגלים, בזמן שביהמ"ק
קיים, דשם לא אתי לאפוקי אלא לאחר החורבן, וליכא למישמע מינה
אקודם שנבנה. ואואפ"ל עד"ז גם בל' הרמב"ם בסהמ"צ מ"ע נב' שכ'
לעלות למקדש¹³¹ כו', או דמצינו משכן — שהי' בשילה ונוב וגבעון —
דאיקרי מקדש¹³²

(125) בקטע זה מוכיח רבינו שבשילה יש חיוב עלי' לרגל — מאלקנה, שהי' עולה לרגל
לשילה.

(126) ושם (ובפרש"י): "השיב רבי תחת בית הלל לדברי בית שמאי (שס"ל "איזהו קטן
(שפטור מראי") כל שאינו יכול לרכוב על כתפיו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית"),
וחנה לא עלתה כי אמרה לאישה עד יגמל הנער (לסוף כ"ד חודש) והביאותיו, והא שמואל
דיכול לרכוב על כתפיו של אביו הוה" (משנה ראשונה הוא יכול לרכוב על כתפו של אביו
ולעלות מירושלים להר הבית, וכל שכן משילה למשכן).

(127) חגיגה שם: "חנה גופא מי לא מיחייבא בשמחה".

(128) בגיטין שם: "ותזנה עליו פלגשו (שופטים יט, ב) .. זכוב מצא לה (בקערה) כו'".
ובתוס' שם: "מותזנה עליו דריש לשון זנות ולשון מזון. וא"ת ומנלן דלא הוי זנות ממש, ואמר
ר"ח מדרצה להחזירה, כדמוכח קראי דאפי' פילגשים לא הי' דרכם להחזיר אחר זנותם, כדכתיב
בא אל פלגשי אביך, וכתיב ותהיינה צרורות עד יום מותן כאלמנות חיות". — ומכאן משמע
שגם דבר שאינו אלא מפני המנהג בלבד ("לא הי' דרכם להחזיר כו'"), נעשה כמו חיוב גמור
(שלכן ברור הדבר שבדאי לא הוי זנות ממש). ועפ"ז הי' אפ"ל לכאורה גם בנדר"ד שהעלי'
לרגל אינה בתורת חיוב, אלא מפני המנהג בלבד. ועל זה כותב רבינו שמלשון "מיחייבא
בשמחה" משמע שיש חיוב בזה, היינו, חיוב גמור, ולא מפני המנהג בלבד כבתוס' הנ"ל.

(129) בשמואל שם: "ועלה האישה ההוא מעירו מימים ימימה להשתחוות ולזכוח לה' צבאות
בשילה". ובתרגום יונתן שם: "מזמן מועד למועד". ובפי' ר' ישעי': "תרגומו מזמן מועד
למועד" (אף שמפרש ש"לפי פשוטו נראה משנה לשנה .. שנדר הי' לו .. בלא שלשה רגלים").
ובפי' רלב"ג: "משנה לשנה או מרגל לרגל כמצות התורה. והיותו נכון שמשנה לשנה הי' עולה
שם עם נשיו ברגל ורגל". ובפי' הרד"ק (עה"פ "וחנה לא עלתה גו' עד יגמל"): "אעפ"י שהיו
חייבין להביאו משום יראה כל זכורך, אמרו רז"ל כי ראתה חנה בנער שהי' מעונג וחלוש כו'".
— ומכ"ז משמע שהי' זה בגדר חיוב של עלי' לרגל.

(130) ושם: "כיון דאיכא עולי רגלים משכח שכיחי (עדים לקיימו), תינח בזמן שבית
המקדש קיים וכו'". — ומזה שבנוגע לעולי רגלים נאמר הלשון "בזמן שבית המקדש קיים",
אין להקשות על האמור לעיל שחיוב עלי' לרגל הוא גם בשילה, קודם שנבנה ביהמ"ק, כדלקמן
בפנים.

(131) שלא אתי לאפוקי אלא לאחר החורבן, כנ"ל.

(132) עירובין ב, א. — ועפ"ז אפ"ל שבלשון הרמב"ם "לעלות למקדש" נכלל גם משכן
שילה ונוב וגבעון (משא"כ המשכן שהי' במדבר, וכן בי"ד שנה דכיבוש וחילוק שהי' המשכן
בגלגל — שאין זה בירה, ולכן אין בו חיוב עלי' לרגל).

פסח תש"א, ניצא.

ביצי"מ נעשו ישראל לעם¹, וכמוש"נ² ויהי שם לגוי. ולכן ילפינן מאז דיני גרות (יבמות³), שהתחילו במילתם במצרים, וסיימו אצל הר סיני בהזאה וטבילה, וכדאיתא שם⁴.

והנה, ישנם ענינים המוכרחים דא"א בלאה"כ כלל, ענינים הבאים מתוך הרחבה, וענינים דביני לביני⁵. ובמזונות האדם ה"ה: הא' — לחם, ונתן לי לחם לאכול⁶, אוהב גר לתת לו לחם (7). הב' — בשר, וכדרז"ל (חולין פד) למדך תורה ד"א⁸. ועייג"כ (יומא עה): לחם ששאלו כהוגן⁹ בשר שלא כהוגן¹⁰. ודביני ביני — הג' — ירקות, שהם דומיא

(1) ראה גם בהרשימה הקודמת (לעיל ע' 20 ואילך).

(2) תבוא כו, ה ("וירד מצרימה גו' ויהי שם לגוי". וראה יל"ש עה"פ: "ויהי שם לגוי, מלמד שהיו ישראל מצויינים שם לגוי").

(3) מו, א. — ושם (ובפרש"י): "ת"ר גר ששל ולא טבל, ר"א אומר הרי זה גר, שכן מצינו באבותינו שגלו (בימי משה כשיצאו ממצרים ויצאו מכלל בני נח לקבל התורה ולקבל פני השכינה) ולא טבלו. טבל ולא מל, ר' יהושע אומר הרי זה גר, שכן מצינו באמהות (נשותיהם) שטבלו (כדמפרש לקמן דאם לא טבלו במה נכנסו תחת כנפי השכינה) ולא מלו. וחכמים אומרים .. אין גר עד שימול ויטבול".

(4) מו, ב: "טבילה .. מהכא ויקח משה את הדם ויזרוק על העם (משפטים כד, ח), וגמירי דאין הזאה בלא טבילה".

(5) כלומר: ענינים ממוצעים — בין הענינים המוכרחים שאי אפשר בלא הכי כלל, לבין הענינים הבאים מתוך הרחבה — שאינם הכרח ממש שאי אפשר בלעדם כלל, אבל לאידך, אינם עניני מותרות ממש שבאים מתוך הרחבה.

(6) ויצא כח, כ.

(7) עקב י, יח (ובפרש"י שם: "ודבר חשוב הוא זה שכל עצמו של יעקב אבינו על זה התפלל, ונתן לי לחם לאכול גו"). — בב' פסוקים הנ"ל נזכר גם "בגד" "שמלה" (ש"הם כל צרכי האדם" — רמב"ן עקב שם), אבל, המדובר כאן אודות המוכרח במזונות, לחם.

(8) "למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא בהזמנה הזאת (כאילו הוא צד שאינה מזומנת לו, כלומר, לא יאכל בשר תדיר) .. אלא לתאבון כו".

(9) "שאי אפשר להיות בלא לחם" (פרש"י שם).

(10) להעיר מפרש"י שם: "בשר שאלו שלא כהוגן, מתוך כרס מלאה, שהרי מקנה רב הי' להם", ולא מפני שאפשר גם בלא בשר*. — ואולי מטעם זה כותב רבינו "ועייג"כ".

(* אבל בפירושו עה"ת (בשלח טז, ח): "בשר שאלו שלא כהוגן, שהרבה בהמות היו להם, ועוד שהי' אפשר להם בלא בשר".

דלחם מצה וכדאיתא (פסחים לט"ו¹¹), אבל בכ"ז אינם הכרח כ"כ. ויעוין חולין (שם) מי שיש לו מנה כו'¹².

והנה נפ"מ בין בני" לאו"ה, שגם הגשמיות שלהם בא מצד הקדושה דוקא — עיין אגה"ת פ ובקונטרס ומעין סק'¹³ — ולכן כשהי' ברוחניות סיהרא באשלמותא בימי שלמה¹⁴, הי' ג"כ איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו¹⁵, ולהיפך, כשחרב ביהמ"ק, ונהר יחרב ויבש¹⁶, הנה גם בגשמיות ירד מצבם למוטב, וכדאיתא סוף סוטה באריכות.

ולהורות ע"ז¹⁷, הנה, מצות אכילת פסח — בשר — אין עתה אחר שחרב ביהמ"ק. מצות מצה — לחם, הכרחיות — גם עתה מה"ת¹⁸ כמו בזמן ביהמ"ק. מצות מרור, ירקות, מה"ת אינה¹⁸, כי דיו לעבד להיות כרבו¹⁹, אבל זהו ע"פ שורת הדין, הבנה והשגה, סדר ההשתל' ע"פ דינה

(11) ושם (ובפרש"י): "ממאי דהאי מרור מין ירק הוא, אימא מרירתא דכופיא (מרה של דג ששמו כן), דומיא דמצה (שהרי הוקשו), מה מצה גידולי קרקע אף מרור גידולי קרקע, ואימא כו' דומיא דמצה וכו'".

(12) ושם (ובפרש"י) "מי שיש לו מנה יקח לפסו (לקדרתו) ליטרא ירק, עשרה מנה יקח לפסו ליטרא דגים (אבל בשר לא יאכל), חמשים מנה יקח לפסו ליטרא בשר וכו'". — ומזה משמע שגם ירקות (כמו דגים ובשר) אינו דבר המוכרח לכל (כמו לחם), אלא תלוי בשיעור ממונו.

(13) באגה"ת פ"ו: "בזמן שהיו ישראל במדרגה עליונה כשהיתה השכינה שורה בישראל בבהמ"ק .. לא היו מקבלים חיות לגופם רק ע"י נפש האלקית לבדה, מבחי' פנימי' השפע שמשפיע א"ס ב"ה כו'".

ובקונטרס ומעין מאמר ז': "העכו"ם הנה כל קבלת שפעם הוא מאחוריים, אבל ישראל מקבלים שפעם מהפנימית .. פנימית רצונו וחפצו האמיתי", ומוסיף, שגם "מי שחטא ופשע .. (ש)אז מקבל שפעו כדוגמת הבע"ח ונוטל חלק בראש ממה שהמשיך לסט"א" (כמבואר באגה"ת שם) — "זה רק לפי שעה, אבל אח"כ אינו מקבל על ידן, שאין זה מקומו לקבל מבחי' אחוריים .. רק לפי שעה נוטל מהם חלקו שהמשיך להם .. אבל אח"כ אינו מקבל מהם שפע חיותו ובהכרח שתופסק ההשפעה".

(14) זהר ח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, רע"א. ועוד.
(15) מ"א ה, ה (וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו גו' כל ימי שלמה").

(16) ישע"י יט, ה. איוב יד, יא. וראה זח"א ו, ב. כה, א. כו, א. ועוד. לקו"ת במדבר יג, סע"ג. אוה"ת נ"ך (כרך ב') ע' א'נ ואילך. ובכ"מ.

(17) בקטע זה מבאר רבינו שהחילוק באופן החיוב דג' הענינים פסח מצה ומרור שבחג הפסח (שבו נעשו ישראל לעם) — מורה על זה שאצל בני" גם הגשמיות בא מצד הקדושה דוקא, שלכן: הענינים שבאים מתוך הרחבה, בשר (פסח) — ישנם רק בזמן ביהמ"ק, ולא בזמן הזה; הענינים המוכרחים, לחם (מצה) — ישנם גם בזמן הזה, ואלה שבינתיים, ירקות (מרור) — חיובם רק מדרבנן, ככפנים.

(18) פסחים קכ, א. שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ה סט"ו.

(19) ראה ברכות נח, ב: "מיום שחרב בית המקדש נגזרה גזירה על בתיהן של צדיקים

של תורה. אבל מדרבנן, ד"ס למע' מהשתל' (עיין לקו"ת נשא²⁰ ואיך לא אשא פנים כו'), הנה פסקו שגם ירקות ישנם עתה.

אבל תנאי בלחם — בהכרחיות — א) שלא יהי' בהתנשאות, חמץ²¹, כחי ועוצם ידי עשה לי גו'²². ב) שאין צריך להיות טוב טעם בזה, בלא לב ולב²³. ולכן אף דיש טעם במצה, שלכן אסור לאכול אחר האפיקומן²⁴, ורק דלא נפיש טעמי' (פסחים²⁵), אבל אין הטעם עיקר, דלכן בלע מצה יצא (פסחים²⁶). אבל לאידך גיסא, אין צ"ל טעם מרירות במצה²⁷, כיון שהוא הכרח לקיום הגוף שכך נוצר בטבעו. משא"כ מרור, שאינו הכרח — ירקות, הרי מצ"ע²⁸ צ"ל מר, דכיון דאפ"ל בלא זה, נוח

שיחברו שנאמר כו' .. דיו לעבד שיהא כרבו" (שהרי בית המקדש חרב שהוא ביתו של הקב"ה — פרש"י). ועד"ז בנדוד², שלאחרי חורבן ביהמ"ק די בלחם, דבר המוכרח בלבד, ללא ירקות (לא רק ללא בשר), שהם הוספה על המוכרח. וענין זה מתבטא בכך שמן התורה אין מצות מרור (ירקות).

20) כו, א ואילך. — ושם, בביאור מארז"ל (ברכות כ, ב) "וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך, והם מדקדקים על עצמם עד כזית כו", שנשיאת פנים היא המשכה וגילוי מבחי' שלמעלה מן ההשתלשלות, "ולכן יש כח ביד חכמים להצריך לברך בהמ"ז אפילו בפחות מכשיעור שביעה שמן התורה, מפני שהן מבחי' ישא ה' פניו שלמעלה מן ההשתלשלות".

21) ראה לקו"ת צו יג, ג. ובכ"מ.

22) עקב ח, יז.

23) ע"פ לשון הכתוב דברי הימים א' יב, לג, וכפי' ויק"ר פכ"ה, ב. הובא ברש"י שם (הערת רבינו בסה"מ תש"ט ע' 222).

24) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תעח: "אחר אכילת אפיקומן אסור לאכול שום מאכל בעולם .. כדי שלא יעבור מפיו טעם מצה שמורה של האפיקומן על ידי טעם אותו מאכל, כמו שנתבאר בס"י תע"ז" (ושם ס"בג: "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן .. דהיינו שלאחר אכילת הפסח לא יאכלו שום מין מזון ומאכל בעולם שלא יעבור טעם הפסח מפיו ע"י טעם אותו מאכל. ועכשיו שאין לנו פסח צריך כל אחד לאכול כזית (מצה) זכר לפסח .. ולא יאכל אחריו שום מאכל כמו אחר הפסח").

25) קיט, ב. — ושם (ובפי' רשב"ם): "אין מפטירין אחר מצה אפיקומן" (שצריך לאכול מצה בגמר סעודתו זכר למצה הנאכלת עם הפסח .. ואחר אותה מצה אין נפטירין ממנה באכילת דבר אחר שלא לשכח טעמה, ובמצה בזמן הזה מיירי דליכא פסח בהדה). ומקשה הגמרא, "תנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, אחר הפסח הוא דלא, אבל לאחר מצה (בלא פסח) מפטירין", ומשני, "לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא אחר מצה דלא נפיש טעמייהו, אבל לאחר הפסח דנפיש טעמי' ולא מצי עבורי' לית לן בה, קמשמע לן".

26) קטו, ב (אף שלכתחילה "טעם מצה בעינן" — רשב"ם שם). וראה לקו"ת שה"ש יד, ד: "מצה הוא בחי' שאין בה גובה והתנשאות כלל, ואין בה טעם כלל, כמארז"ל בלע מצה יצא".

27) כלומר: בלחם — דברים המוכרחים — ישנו התנאי שלא יהי' בזה טוב טעם (וגם הקצת טעם שיש במצה אינו עיקר), אבל לאידך, אין צ"ל בזה טעם מרירות.

28) מצ"ע (דוקא) צ"ל מר, משא"כ כשמביא תועלת בקדושה, כדלקמן בפנים.

לו שלא יכנס במלחמה זו. וגשמיות מצ"ע ה"ה מות — בגימט' מרור — עיין לקו"ת²⁹ ד"ה להבין מ"ש בהגדה ס"ג.

והנה כל פרטים הנ"ל³⁰ ה"ה דוקא בליל פסח, שהוא לילה הראשונה להיות ישראל לעם, ועדיין לא עבר עליהם אור יום, והראי' שהרי ברח העם (וכדפי' בסש"ב פ' 31), שבחושך הלילה אין רואים האמת שה"א אמת גו'³², ולכן הוזקקו לכל זהירות הנ"ל, משא"כ בשאר הלילות, שהי' יום בינתיים, אוכלין חמץ³³ ומצה ושאר ירקות.

וחמץ אסור לגמרי בליל זה, ואדרבה, אסורו מתחיל מחצות היום, אך חלק (פסחים³⁴), משא"כ שאר ירקות דמותר גם בלילה. כי, מתיקות האוכל — ירקות מתוקים — אפשר שיביא תועלת בקדושה, חמרא וריחני פקחין³⁵, אלא שלרמז שמצ"ע הוא מות, בא חיוב אכילת מרור, משא"כ ההתנשאות — חמץ — אף שלפעם צ"ל ויגבה לבו בדרכי ה'³⁶, שמינית שבשמינית³⁷, הרי הם צריכים לבוא לא מענינים גשמים — לחם — כ"א מהתבוננות שעבודתו תופסת מקום מפני שנשמתו היא חלק אלק' ממעל³⁸, אל יבוש מפני המלעיגים וכו'³⁹. ואדרבה⁴⁰, אסור אכילת

(29) צו יב, סע"ד ואילך. ושם: "איתא בפע"ח (שער חהמ"צ פ"ג) מרור גי' מות, ור"ל כי הגשמיות נק' מות ורע שהוא כלה ונפסד. . וע"כ צריך להיות בחי' מרור ומרירות ממה שנמשך אחר הגשמיות כו'".

(30) התנאי בלחם — הכרחיות — שלא יהי' בהתנשאות (השלילה דחמץ), ושלא יהי' טוב טעם בזה (מצה); ובירקות — דברים שאינם מוכרחים — גם רגש של מרירות. (31) פל"א (מ, ב). — ושם: "יציאת מצרים שנאמר בה כי ברח העם (בשלח יד, ח), דלכאור' הוא תמוה למה היתה כזאת, וכי אילו אמרו לפרעה לשלחם חפשי לעולם לא הי' מוכרח לשלחם, אלא מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו בחלל השמאלי כי לא פסקה זוהמתם עד מתן תורה, רק מגמתם היתה לצאת נפשם האלקית מגלות הס"א כו'". (32) ירמי' יו"ד, יו"ד ("וה' אלקים אמת גו'").

(33) שהרי פסח מצרים "אין חימוצו נוהג אלא יום אחד" (פסחים צו, רע"ב). (34) ה, א. — ושם (בפירושו הכתוב (בא יב, טו) "אך ביום הראשון תשבתו שאור מבתיכם" שבא "לרבות ארבעה עשר לביעור"): "ואימא מצפרא, אך חלק" (אכין ורקין מיעוטיין, אלמא מקצת היום מותר ומקצתו אסור, ומעתה יש לנו לחלק חציו לאיסור וחציו להיתר — פרש"י).

(35) יומא עו, ב. וש"י (וראה תניא פ"ז).

(36) דה"ב יז, ו (וראה לקו"ת במדבר טו, ג).

(37) ראה סוטה ה, א: "ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית" (מעט גאווה — פרש"י). וראה לקמן הערה 45.

(38) איוב לא, ב. וראה תניא רפ"ב.

(39) ראה טווא"ח ס"א. — כלומר, שההתנשאות וההגבהה היא בנוגע לעבודת ה', ולא בשייכות לענינים גשמיים.

(40) כלומר: לא זו בלבד שחמץ אסור לגמרי (דלא כירקות), אלא אדרבה, שאיסור אכילת חמץ קודם לחיוב מצה.

חמץ קודם לחיוב מצה, כי סומ"ר הוא הקדמה לוע"ט⁴¹. והא דהקריבו שתה"ל⁴² בחה"ש, הוא, מפני שאז הוא בדוגמת לע"ל, חירות ממה"מ⁴³ וולהעיר שגם שתה"ל לא קרבו ע"ג המזבח — מכ' לבראנדט בארוכה⁴⁴ — י"ל שהוא ע"ד וכתר מל', שלא הי' יכול להיות ע"י המן אפי' אחר הברור, וכדאיתא בתו"א ביאורו⁴⁵].

והנה⁴⁶ פסח הוא אתדל"ע, ואח"כ צ"ל אתדל"ת, ספה"ע, שעיי"ז באים לחה"ש, מ"ת, שאותי אתם לוקחים⁴⁷, וישראל ואורייתא וק' כ"ח⁴⁸.

(41) כלומר: איסור אכילת חמץ הוא ע"ד "סור מרע", וחיוב אכילת מצה הוא ע"ד "ועשה טוב".* וכיון ש"סור מרע" הוא הקדמה ל"ועשה טוב", לכן איסור אכילת חמץ קודם לחיוב אכילת מצה.

(42) אף ששתי הלחם חמץ הם, כמ"ש (אמור כג, יז) "חמץ תאפינה".

(43) ראה שמו"ר פמ"א, ז (בענין הלוחות שניתנו בחה"ש): "חרות על הלוחות .. א"ת חרות אלא חירות .. חירות ממלאך המות" (ש"הוא יצה"ר" (ב"ב טז, א), שנקרא חמץ (ראה לקו"ת שבהערה 21)). — ובמצב כזה, אין מקום לחשוש מחמץ, הגבהה והתנשאות (ראה גם לקו"ש חכ"ב ס"ע 31 ואילך. חל"ב ע' 136, ובהנסמן שם).

(44) במכתב שכתב רבינו להרב בראנדט — מענה על כמה שאלות, וביניהם "מה שהקשה אתולע"י הובא בשל"ה הלי' שבועות והוא מזח"ב קפג: שבשבעות הי' קרב חמץ ע"ג המזבח והיינו שתה"ל, וקשה ממנחות עב: דאיתא שם שתי הלחם לאו בני הקרבה ניהו", ועל זה מתחיל רבינו לבאר ש"פשיטא דלכ"ע אין שתה"ל עצמן נשרפין ע"ג המזבח", ומאריך בזה (י"ל בעזה"י בפ"ע). וראה גם מכתב רבינו באג"ק ח"א ע' שח ואילך.

(45) ראה תו"א מג"א צא, ב: "יש בחי' המן לאחר הברור שנכלל בקדושה, והוא ויגבה לבו בדרכי ה' .. וזהו ענין שהת"ח צריך להיות בו שמינית שבשמינית .. והגבהה והעלאה זו הוא בחי' התנשאות דקדושה בחי' המן לאחר הברור, ומקורה ושרשה למעלה באורות עליונים הם בחינת לבוש וסוס, כי הלבוש הוא ה' מלך גאות לבש בבחי' גאות והתנשאות, וסוס בגימטריא ב"פ ס"ג, משא"כ בחי' כתר מלכות .. אין בולעו"ז בבחי' המן בחי' זו כלל, אלא היא בחי' בטול רצון ממש, נעשה קודם לנשמע כו". ושם צב, א: "הכתר .. נעשה רק ע"י ישראל שהם מקדשי שמך ע"י נעשה ונשמע בחי' בטול בא"ס דוקא, ולא ע"י גסות בחי' המן אפי' אחר הברור שיתברר בקדושה".

ומבאר רבינו שעד"ז הוא גם בנוגע לשתי הלחם ש"חמץ תאפינה", שגם כאשר החמץ הוא לאחר הברור, שלכן מביאים ממנו שתי הלחם, אינו קרב ע"ג המזבח — ע"ד שגם לאחר הברור דהמן, עד לבחי' לבוש מלכות, לא יכול להיות אצלו הענין ד"כתר מלכות".

(46) בהבא לקמן — ראה לקו"ת ויקרא ג, א. אמור לה, ב ואילך. במדבר יו"ד, א ואילך. שה"ש לה, ג. ובכ"מ.

(47) לשון חז"ל — תנחומא אמור יז. וראה שמו"ר פל"ג, ו: "הקב"ה נתן תורה לישראל ואומר להם לי אתם לוקחים". וראה תניא פמ"ז.

(48) ראה זח"ג עג, א.

(* בקטע המתחיל "אבל תנאי בלחם" (לעיל ע' 37) ביאר רבינו זה שהמצה אינה חמץ, שלילת ההתנשאות, ושלילת הטוב טעם כו', שזהו ע"ד סור מרע, וכאן מוסיף לבאר תוכן החיוב דאכילת מצה (נוסף לשלילת החמץ שבזה) שהו"ע ד"ועשה טוב" (ולכאורה הכוונה שבחיוב אכילת מצה מודגש ענין הביטול לאלקות, ענין האמונה וכו').

וספה"ע הוא בירור הגוף ונה"ב, שלכן בא משעורים, מאכל בהמה⁴⁹, שצריך להאיר הבהמה, ספירה מל' מספרים, אבן ספיר, מנוצצין (זהר⁵⁰). ומאירין אותה מט' יום, שזהו ביכולת האדם להשיג, שגם מרע"ה רק מט' שערים השיג, וחסרון שער הנו"ן נאמר ע"ז ותחסרהו מאלק' דוקא⁵¹, כי שער הנו"ן הוא למע' מעולמות, שכל הבריאה היא כבהמה לגבי אדה"ע שעל הכסא⁵², והוא⁵³ בידיעת הבורא (וכמ"ש הרמב"ן בתחלת פי' עה"ת⁵⁴). אלא שהמ"ט שערים הם הכנה ומבוא לבוא לשער הנו"ן, שלכן נאמר תספרו — תאירו — חמשים יום⁵⁵. וסופרים רק מט', ובגמר המט', הרי הבהמה נהפכת לאדם⁵⁶, ואז מקריבין שתה"ל מחטים⁵⁷ שהוא מאכל אדם⁵⁸. וזהו הנוסח שני ימים, ולא יום שני, כי ביום

(49) סוטה רפ"ב. וראה פסחים ג, סע"ב. וראה לקו"ת אמור ובמדבר שם.

(50) ח"ב קלו, ב. — ושם: "השמים מספרים .. מאי מספרים .. דנהרין ונציצין בנציצו דנהורא עלאה כו". וראה לקו"ת אמור שם: "וספרתם לכם .. וספרתם הוא לשון בהירות, כמו אבן ספיר, וכן ע"ס הוא לשון בהירות, וזהו וספרתם לכם היינו להמשיך ע"ס שיאירו לכם למטה (עיי' בפרדס .. אמאי אקרי ספירות ע"ש השמים מספרים כו'. ועיי' בזהר .. מאי מספרים כו' דנהרין כו)".

(51) ראה ר"ה כא, ב: 'נ' שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד, שנאמר (תהלים ח, ו) ותחסרהו מעט מאלקים". וראה ד"ה חמישים שע"ב תרנ"ג (סה"מ תרנ"ג ס"ע רסט ואילך).

(52) כלומר: השייכות דספירת העומר ל"בהמה", בירור הגוף ונה"ב, להאיר את הבהמה, הוא, גם ביחס לדרגת האור שעל ידו מאירים אותה — מ"ט יום, שרומז למ"ט שערי בינה*, דרגת הבריאה, שדרגא זו נחשבת כ"בהמה" לגבי אדם העליון שעל הכסא. (53) שער הנו"ן.

(54) ושם: "בבריאת העולם חמשים שערים של בינה, כאילו נאמר שיהי' בבריאת המחצב שער בינה אחד בכחו ותולדותיו, ובבריאת צמח האדמה שער בינה אחד, ובבריאת האילנות שער אחד, ובבריאת החיות שער אחד .. ויעלה זה לבריאת בעלי נפש המדברת .. ומשם יעלה לגלגלים .. בכל אחד מהם שער חכמה אחד שלא כחכמתו של חבריו .. שהם נ' חוץ מאחד. ואפשר שיהי' השער הזה בידיעת הבורא יתב' שלא נמסר לנברא" (ושם, ש"המספר הזה רמוז בתורה בספירת העומר כו").

(55) אמור כג, טז. — דאף שבפועל סופרים רק מ"ט, הרי, ספירת המ"ט היא הכנה ומבוא שעל ידם באים לשער הנו"ן (ראה לקו"ת במדבר ושה"ש שם).

(56) כלומר: לאחר שנגמר ונשלם בירור הגוף ונה"ב (בהמה) עיי' שמאירים אותה מ"ט יום במ"ט שערי בינה (בחי' בהמה ביחס לאדם העליון) — נהפכת הבהמה לאדם, ונעשה גילוי שער הנו"ן.

(57) תשא לך, כב ("וחג שבועות .. ביכורי קציר חטים") ובפרש"י ("שאתה מביא בו שתי הלחם מן החטים .. מנחה ראשונה הבאה מן החדש של חטים למקדש, כי מנחת העומר הבאה בפסח מן השעורים היא").

(58) ראה לקו"ת אמור שם.

(* שעל ידם נעשה בירור המדות דנה"ב — בהמה שעיקרה מדות — במשך מ"ט יום, כנגד מ"ט פרטי המדות (ד' מדות כפי שכלולים מד'), שכל יום נעשה הברור דמדה פרטית.

השני האירו שתי מדרי', ולא מדרי' שני⁵⁹. ויש ב' נוסחאות⁶⁰ בעומר — פנימית — או לעומר — מקיף [וכמ"ש אגה"ק יג'⁶¹], כי באמת ההארה בפנימית, אבל אין מרגישים⁶², עד עת קץ שוראו כל בשר גו'⁶³, ולכן אמרינן לעומר⁶⁴.

ובהיות חה"ש המשך וסיום דחה"צ, שלכן לפעמים בא בחמשה כו' (⁶⁵), שאין לו יום קבוע בחדש, כ"א תלוי בפסח, הרי גם בו נרמזים ג' חלוקים הנ"ל דפסח מצה מרור.

דהנה ג' שמות לחה"ש: זמן מ"ת, חה"ש, יום הבכורים⁶⁶. וחלוקם: מ"ת הי' גם בשנה א' ליצי"מ. חה"ש שהוא ע"ש ז' שבועות, מתחיל רק משנה הב', כי בשנה א', מ"ת, הי' ביום נא' (⁶⁷). בכורים רק בבואם לארץ⁶⁸.

בעבודה⁶⁹: בכלל צ"ל אתדל"ע ע"י אתדל"ת, אשה מזרעת יולדת

(59) כלומר: זה שמאירים הבהמה מ"ט יום, במ"ט שערי בינה, הוא באופן שבכל יום מאירים (נוסף על המדריגה החדשה) גם המדריגות שהאירו בימים שלפנ"ז, כך, שביום השני האירו שתי מדריגות (שני ימים, ולא יום שני), וכן הלאה, עד שביום המ"ט מאירים כל מ"ט שערי בינה (וראה גם לקו"ת במדבר שם).

(60) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתפ"ט ס"ז.

(61) באגה"ק שם (קיט, ב), בכיור הכתוב (תהלים לא, כ) "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך": "ומ"ש ליראיך ולא ביראיך, היינו, שכל מה שהוא בבחינת העלם .. בחי' זו אינה מלובשת תוך הגוף במוחו ולבו אלא הוא בבחינת מקיף מלמעלה כו". — ועפ"ז מבאר רבינו ב' הנוסחאות בספה"ע: "בעומר" — שמאיר בפנימיות, ו"לעומר" — שאינו אלא בבחי' מקיף.

(62) ראה גם דרמ"צ כד, ב: "כל יו"ט האלו הגם שכעת אנחנו איננו רואים הגילוי, מ"מ, באמת הוא מאיר וזורח על נפש האדם בפנימיותו ממש .. אלא שהגוף אינו רואה בגילוי כו". (63) ישעי' מ, ה.

(64) כיון שמצד ההרגש שלנו — שאין אנו מרגישים ההארה בפנימיות — ה"ז כמו בבחינת מקיף (ולהעיר מתניא פמ"ח (סח, א): "כל אור א"ס ב"ה נק' סובב עלי' אף שהוא בתוכה ממש, מאחר שאין השפעתו מתגלית בה יותר רק משפיע בה בבחי' הסתר והעלם, וכל השפעה שבבחי' הסתר נקרא מקיף מלמעלה").

(65) ראה ר"ה ו, ב: "עצרת פעמים ה' פעמים ששה פעמים שבעה". וראה שו"ע אדה"ז או"ח רסתצ"ד.

(66) "זמן מתן תורתנו" — בנוסח התפלה והקידוש. "חג השבועות" — פ' ראה טז, יו"ד. "יום הביכורים" — פינחס כח, כו.

(67) ראה בארוכה שו"ע אדה"ז שם.

(68) קידושין לו, ב.

(69) כאן מתחיל רבינו לבאר ג' השמות דחה"ש (זמן מ"ת, חה"ש ויום הביכורים) בעבודה, ומקדים, שלכל לראש ישנו חסד עליון שאתדל"ע תלוי ונתקשר באתדל"ת, ולאח"ז באה העבודה דאתדל"ת (עבודת התחתון) כשלעצמה, ובה גופא מן הקל אל החמור: עבודת התחתון

זכר⁷⁰, אבל הא שאתדל"ע תלוי באתדל"ת הוא בחסד עליון, כי א"ע נברא לבורא⁷¹, וא"א להגיע למע' משרשו, עין עיטס⁷². והנה בעבודה דאתדל"ת ישנם כמה מדרי', ובמדת ב"ו⁷³ שהולך מן הקל אל החמור, ובקל יותר להיות יר"א ליושב אהל ולא ליושב קרנות⁷⁴ — וכמו שלא רצו המרגלים ליכנס לארץ מטעם זה⁷⁵, ארץ אוכלת יושבי⁷⁶ — עד שארז"ל (פסחים⁷⁷) ע"ה אסור לאכול בשר⁷⁸, משא"כ ת"ח. ועד"ז שייך בכאו"א⁷⁹.

בהיותו בדרגא נעלית, יושבי אוהל, דוגמת המעמד ומצב שהיו בני' במדבר, ועבודת התחתון כפי שיוורד למטה יותר, לעסוק בענינים הגשמיים, כמו לאחר הכניסה לארץ. וממשיך לבאר (בקטע שלאח"ז) שג' ענינים אלה (החסד עליון שאתדל"ע תלוי באתדל"ת, וב' המדריגות שבאתדל"ת) שייכים לג' השמות דחה"ש, כדלקמן בפנים.

70 לשון חז"ל — ברכות ס, א. וש"נ. וראה לקו"ת ויקרא ב, ב ואילך. תזריע כ, א ואילך. שה"ש כב, ב ואילך. ובכ"מ.

71 וכיון שאין ערוך נברא לבורא, אין שום ערך לאתדל"ת שבה יהי תלוי אתדל"ע, אלא זהו בחסד עליון.

72 ראה יומא לא, א (ובפרש"י): "שמע מיני' עין עיטס (ממנו באה אמת המים לבית טבילת שער המים שעל החומה) גבוה מקרקע העזרה כ"ג אמות" (כמדת גובה שער המים ובנין כלי של שלש אמות מלמעלה להחזיק ארבעים סאה, שאי אפשר למים לעלות להר שהוא גבוה ממקום שנובעין משם). — ומזה מוכח שאי אפשר להגיע למעלה משרשו (ראה סה"מ תרפ"ט ע' 269. וש"נ), וזה שאתעדל"ע תלוי באתדל"ת אינו אלא בחסד עליון.

73 כלומר: העבודה דאתדל"ת (שיש בה כמה מדריגות) היא במדת בשר ודם שהולך מן הקל אל החמור כו'.

74 ראה גם תניא רפ"ל.

75 כי, בהיותם במדבר עסקו רק בתורה, יושבי אוהל, ובכניסתם לארץ יצטרכו לעסוק בעניני העולם, ובמילא, תהי' עבודתם (להיות ירא אלקים כו') קשה יותר. וראה בארוכה בהרשימה הקודמת (לעיל ע' 27 ואילך).

76 לשון הכתוב (בדברי המרגלים) — שלח יג, לב. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1043, שטענת המרגלים היתה שהארץ אוכלת את המתישבים בה שגם הם נעשים בכחינת "ארץ", מלשון ארציות, ואינם מונחים עוד בענינים רוחניים בלבד, כמו בהיותם במדבר.

77 מט, ב.

78 ראה לקו"ת בהעלותך לא, ד: "ע"ה .. אינו יכול להעלות את הבשר .. וכיון שאינו יכול להעלותו, הבשר מורידו ומשפילו .. אבל הת"ח .. מברר את הבשר כו" (וראה גם רשימות חוברת ז' ע' 74). — ובוזה מודגש הקושי שניתוסף בעבודה מצד הירידה בענינים גשמיים.

79 כלומר: החילוק בקלות וחומר (קושי) העבודה דשני הסוגים הנ"ל, יושב אוהל ויושב קרנות, במדבר או לאחר הכניסה לארץ ישראל, ע"ה או ת"ח — שייך גם בעבודת כאו"א — שעבודתו היא באופן שהולך מן הקל אל החמור, ולדוגמא: התחלת עבודתו היא במעמד ומצב דיושב אוהל, ואח"כ יוצא לעבודתו בכירור העולם.

וזהו⁸⁰ שתחלת הכל הי' מ"ת⁸¹, ל' נתינה ומתנה⁸², שביטל מצ"ע הגזירה דבני סוריא לא יעלו לרומי כו'⁸³, ועי"ז נתקשר אתדל"ע באתדל"ת⁸⁴. וזה יכול להיות גם בשנה הא' ליצי"מ, קודם העבודה⁸⁵, כיון שהי' בחסד עליון⁸⁶ [לקו"ת פי' בחודש השני ליצי"מ⁸⁷]. [זה"ש⁸⁸, בירור

(80) לאחרי ההקדמה בקטע הקודם (ראה לעיל הערה 69) — מבאר רבינו תוכנם של ג' השמות: זמן מ"ת, חה"ש, ויום הביכורים.

(81) כנ"ל שמ"ת הי' גם בשנה הא' ליצי"מ, ולכן הי"ז תחלת הכל (משא"כ חה"ש שהתחיל רק משנה הב', ויום הביכורים שהתחיל רק בבואם לארץ).

(82) מצד הנותן, ללא הקדמת אתדל"ת.

(83) ראה שמו"ר פי"ב, ג: "משל למה"ד למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי, כך כשברא הקב"ה את העולם גזר ואמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, כשבקש ליתן התורה בטל גזירה ראשונה ואמר התחוננים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחוננים", ומוסיף, "ואני המתחיל", היינו, שהי' זה מצ"ע.

(84) כלומר: זה שאתדל"ע קשור ותלוי באתדל"ת — שהוא בחסד עליון — נעשה עי"ז שהקב"ה מצ"ע ביטל הגזירה ונתן כח להחיבור וקישור דעליונים ותחוננים.

(85) ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' שסה ואילך: "הגילוי דמ"ת הי' בדרך אתדל"ע שלא עי"אתעדל"ת, שהגם שהיתה העבודה דספה"ע במשך הז' שבועות שבין יצי"מ למ"ת, הרי מובן, שע"י עבודה זו .. לא היו בערך להיות בבחי' כלי להגילוי דמ"ת (ורק נעשו מעין כלי), כי אם, שהגילוי דמ"ת הי' בדרך אתעדל"ע מצ"ע .. ומה שהוצרך להיות העבודה לפני מ"ת הוא רק בדרך הכנה בלבד" (ובהערה שם: "ואולי י"ל — להסיר דבר המונע").

(86) לכאורה הכוונה שגם זה שנתקשר אתדל"ע באתדל"ת (נוסף על וע"י) ביטול הגזירה מצ"ע יכול להיות גם קודם העבודה, כנ"ל שזה שאתדל"ע תלוי באתדל"ת אינו אלא בחסד עליון.

(87) ראה לקו"ת במדבר ג, א — לאחרי שמבאר ש"אי אפשר לבוא לבחי' מדרגות .. מדבר סיני ואוהל מועד [הגדלת הצמאון ממטה למעלה, והמשכה מלמעלה למטה לרוות הצמאון, כמבואר לפני"ז] .. עד שיפריד מנפשו קודם חלאת טומאת הרע גמור .. סור מרע .. והוא ענין יציאת מצרים" — "וזהו באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים כו', כי בחי' חודש ובחי' שנה הכל א', וצ"ל בבחי' שנית מיציאת מצרים, דהיינו אחר שיהי' סור מרע גמור בתכלית, ואזי יכול לבוא לידי בחי' ומדרגת מדבר סיני ואוהל מועד כו'" (ובהמשך הענין: "הבחי' ראשונה דיצי"מ בחדש הראשון זהו בחי' סור מרע והוא בחי' ומדרגת אתכפיא סט"א, וזהו יסוד היסודות, ואח"כ החדש השני .. בחי' אתהפכא כו'").

ואולי כוונת רבינו לבאר שאף שביצי"מ הי' הענין דסור מרע, אין זה אלא הקדמה לעבודה (אתדל"ת) בלבד*, ואילו העבודה עצמה — שמתחילה לאחרי ביטול הגזירה במ"ת — היא בבחי' השנית מיצי"מ, אחר שנעשה סור מרע גמור בתכלית, שאז יכול להיות העבודה בב' האופנים דהעלאה והמשכה (מדבר סיני ואוהל מועד), ב' האופנים דחיבור עליון ותחתון.

(88) לאחרי ביאור השם "זמן מ"ת", שמורה על זה שמצד עצמו, בחסד עליון, ביטל הגזירה,

(* ולהעיר, שענין זה גופא הי' מצד אתדל"ע — כבלקו"ת שם: "ובמדרש .. איתא שלא יצאו ישראל ממצרים אלא בזכות אוהל מועד, היינו כי אלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו .. ועזר זה הוא בזכות בחי' אוהל מועד הנ"ל" — שלכן הי' רק באופן של אתכפיא בלבד, כי גילוי הבא מלמעלה אינו פועל אתהפכא, כי אם עי" עבודת האדם דוקא (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1302). סה"מ מלוקט ח"ה ע' רסה).

המדות⁸⁹, וזה יגרום יום הנו"ן, אתדל"ע, רק אחר מ"ת, בטול הגזירה כנ"ל⁹⁰. אבל, גם אז, הרי משך זמן היו במדבר — יושבי אהל — ולא היו שייכים לעבודה בענינים הגשמיים⁹¹, ובפרט בכורים שהם דוקא מפרות מובחרים ביותר⁹², שלכן אין מביאים מפרות שבעמקים כו' (בכורים⁹³). ורק אח"כ באו לא"י, ישראל ע"ש שרית עם אלק'⁹⁴, בגימט' הטבע⁹⁵, שגם בטבע נראה למע' מן הטבע⁹⁶, ונתוסף מצות בכורים.

ובהמשך לענינים דפסח הנ"ל⁹⁷, הרי בכורים, פרות היותר מובחרים, אין נוהגים אלא בפני הבית (שקלים ח' ח'), וע"ד הנ"ל במצות ק"פ⁹⁸. זמן מ"ת, אין בזה חלוק בין זה"ב וזה"ג⁹⁹. חה"ש, התלוי בספה"ע,

וקבע שאתדל"ע תלוי באתדל"ת — ממשיך לבאר תוכן השמות "חג השבועות" ו"יום הביכורים", ששניהם מורים על העבודה באתדל"ת, ב' מדרגות באתדל"ת, מן הקל אל החמור: בהיותם במדבר, ולאחרי הכניסה לארץ, כדלקמן בפנים.

(89) שזהו תוכן העבודה דימי הספירה, שבהם תלוי (ועל ידם באים ל)חג השבועות.

(90) שבמ"ת, שביטל הגזירה מצ"ע — עי"ז נתקשר אתדל"ע באתדל"ת.

(91) שהיא עבודה קשה יותר, ובאה לאחרי הקדמת העבודה היותר קלה (בהיותם במדבר) — מן הקל אל הכבד.

(92) לכאורה הכוונה שפירות מובחרים ביותר מורה על התגברות ותוקף הגשמיות, ובמילא, העבודה בזה (מצות ביכורים) היא קשה יותר.

(93) פ"א מ"ג (ובפי' הרע"ב: "לפי שהן גרועין").

(94) וישלח לב, כט.

(95) פרדס שיי"ב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו (ד"ה והמרגיל — קכא, א). של"ה פט, א.

קפט, א. ועוד.

(96) שזוהי עבודה קשה ביותר, ולזה צ"ל בדרגא ד"שרית עם אלקים".

(97) כאן מסיים רבינו ביאורו — שבהמשך לג' הענינים דפסח מצה ומרור, יש גם ג' השמות דחג שבועות (המשך וסיום דחג הפסח), כדלקמן בפנים.

(98) שמצות אכילת פסח — בשר (הרחבה, דוגמת ביכורים היותר מובחרים) — אין עתה אחר שחרב ביהמ"ק.

(99) כלומר: הענין דזמן מ"ת הוא ע"ד הנ"ל במצות מצה — לחם, הכרחיות — שגם עתה

היא מן התורה כמו בזמן ביהמ"ק, היינו, שבזה אין חילוק בין זמן הבית וזמן הגלות. ועד"ז בנוגע להענין דחג השבועות (כפי שממשיך בפנים) שהוא ע"ד הנ"ל במצות מרור, ירקות, שבזמן הזה חיובה רק מדברי סופרים.

ולכאורה כוונת רבינו שפסח ומרור, בשר, הבא מתוך הרחבה, וירקות, שגם הם הוספה על המוכרח ביותר — הם ב' אופנים בעבודת הביכורים*, ומן הקל את הכבד: תחילה ירקות, שהירידה בגשמיות אינה גדולה כ"כ, ואח"כ גם בשר, ירידה גדולה יותר (כנ"ל שעם-הארץ אסור לאכול בשר) — ע"ד החילוק בין ב' אופני אתדל"ת המרוזמים בהשמות חג השבועות (עבודת המטה, אבל בדרגא נעלית, יושבי אוהל — ע"ד ירקות) ויום הביכורים (עבודה למטה ביותר, בענינים גשמיים, בהכניסה לארץ — ע"ד בשר). וזהו שפסח (בשר) וביכורים אינם אלא

(* משא"כ בלחם (מצה). המוכרח לקיום הגוף — אין (כ"כ) עבודת הביכורים, וכנ"ל שאין צ"ל בזה מרידות, כיון שכך נוצר בטבעו.)

הרי בזה"ב הי' מה"ת, משא"כ עתה שאינו אלא מד"ס, וכפסק ההלכה בשו"ע או"ח סי' תפט' ס"ו ע"פ דעת רוב הפוסקים¹⁰⁰.

בזמן שביהמ"ק קיים, שאז ישנם כחות נעלים יותר כדי לירד ולפעול גם למטה ביותר. (100) בשו"ע שם: "אם פתח ואמר בא"י אמ"ה אדעתא דלימא היום ד' שהוא סבור שהם ד' ונזכר וסיים בה' והם ה', או איפכא, שהם ד' ופתח אדעתא דלימא ארבעה וטעה וסיים בה', אינו חוזר ומברך". ובט"ז שם (סק"ט) מביא מדברי הב"י מ"ש הר"ן בשם רוב הפוסקים שספירה בזמן הזה דרבנן, וספיקא במילי דרבנן לקולא, ולכן פסק שאינו חוזר ומברך.